

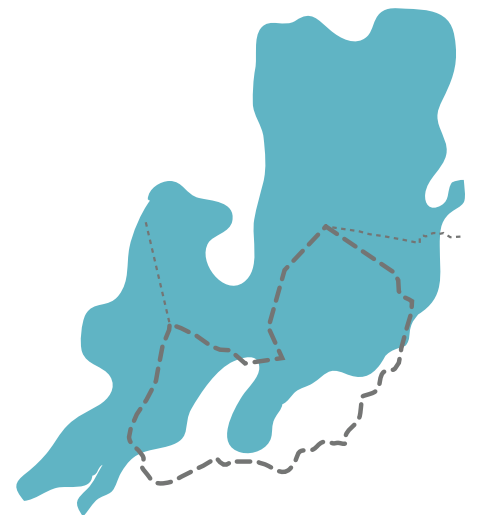


LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN
Rapport 2007:65

Kållandsö



- ett rikt och levande landskap



Kållandsö

- ett rikt och levande landskap

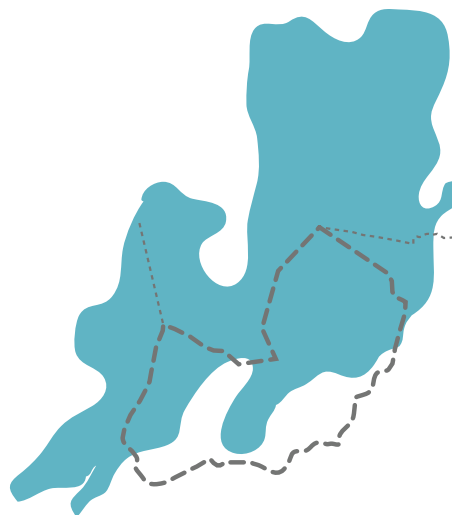


LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN
Rapport 2007:65

Regional landskapsstrategi är ett pilotprojekt som genomförts på uppdrag av regeringen i området Vänerskärgrården med Kinnekulle, i Lidköpings, Götene och Mariestads kommuner. Området kandiderar också till att bli ett av UNESCOs biosfärområden.

Projektet har bestått av tre delprojekt:

- 1) *Natur och människor i Vänerskärgrården*
- 2) *Källandsö - Ett rikt och levande landskap*
- 3) *Hållbar infrastruktur för en mjuk besöksnäring*



PROJEKTLEDNINGSGRUPP:

Jörel Holmberg, naturvårdsenheten, projektledare.

Agneta Christensen, Vänerens vattenvårdsförbund, delprojektledare "Natur och människor i Vänerskärgrården".

Morgan Johansson, landsbygdsenheten, delprojektledare "Källandsö - Ett rikt och levande landskap".

Johanna MacTaggart, koordinator biosfärkandidatområdet.

Lisa Ragnarsson, kulturmiljöenheten, antikvarie.

Jens Rasmussen, samhällsbyggnadsenheten, bitr länsarkitekt.

Maria Thorell, naturvårdsenheten, delprojektledare "Hållbar infrastruktur för en mjuk besöksnäring".

ARBETSGRUPP för delprojektet Källandsö - ett rikt och levande landskap:

Emil Bengtsson, skogskonsulent, Skogsstyrelsen Skaraborg.

Jörel Holmberg, landskapsarkitekt, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen.

Morgan Johansson, naturvårdsrådgivare/lantbrukskonsulent, landsbygdsenheten, Länsstyrelsen.

Lars Göran Nilsson, antikvarie, Vänermuseet.

Johanna Olsson, ekolog, Lidköpings Kommun.

Lisa Ragnarsson, antikvarie, kulturmiljöenheten, Länsstyrelsen.

Jens Rasmussen, bitr. länsarkitekt, samhällsbyggnadsenheten, Länsstyrelsen.

Torbjörn Sahl, kulturgeograf, samhällsbyggnadsenheten, Länsstyrelsen.

Eva-Lena Öman, landskapsarkitekt, Lidköpings Kommun.

PRODUKTION Länsstyrelsen i Västra Götalands län | Tel. 031-60 50 00 | www.o.lst.se

OMSLAGSFOTO Morgan Johansson och Lennart Berghagen (väg)

FOTO Morgan Johansson om inget annat anges

KARTOR Beata Thorsell

RAPPORT 2007:65

ISSN 1403-168X

Sammanfattning

Delprojektet "Kållandsö – ett rikt och levande landskap" bygger på tre grundtankar; att skapa en *gemensam kunskapsbas*, en *lokal förankring* och ett *helhetstänkande*. Syftet med projektet har varit att starta en process för att

- ✓ höja kunskapsnivån och tydliggöra hur bevarande, nyttjande och utveckling kan dra fördel av varandra och utvecklas tillsammans.
- ✓ klargöra vilka områden som bör bevaras och om/hur de kan nyttjas och utvecklas
- ✓ stötta landbyggsföretagande inom området som verkar för en ekonomiskt och socialt hållbar utveckling på landsbygden
- ✓ ta fram ett underlag för en framtida fördjupad översiktsplan för Kållandsö.

En strävan i projektet har varit att minska avståndet mellan myndigheter och lokalbefolkning och även mellan myndigheter.

Strävan efter en *gemensam kunskapsbas* har skett på flera nivåer. På myndighetsnivå skapades en arbetsgrupp bestående av Lidköpings kommun, Vänermuseet, flera enheter på Länsstyrelsen samt Skogsstyrelsen. Gruppen har internutbildat varandra och på så sätt skapat en gemensam kunskapsbas om Kållandsö. Flera utbildningar och informationsträffar har anordnats för lokalbefolkningen. Träffarna har behandlat Kållandsös natur- och kulturvärden samt visat på de möjligheter det nya landsbygdsprogrammet har att finansiera verksamheter på ön.

Som ett led i den *lokala förankringen* har lokalbefolkningen involverats i främst tre delar av projektet. Dels i en studiecirkel som har inriktat sig på Kållandsös bebyggelse, dels via en förfrågan till lokala föreningar och dels via täta kontakter med lokala föreningar och småföretag. Resultatet av studiecirkeln är ett bildmaterial och motiveringar till varför just dessa områden och byggnader ansågs värdefulla. Till föreningarna ställdes frågan "*Vad är viktigt för er?*". De fick också en blank karta där det var möjligt att markera intressanta områden. Alla dessa förslag finns i sin helhet i rapporten och dess bilagor.

Helhetstänkande har funnits med i den breda tjänstemannagruppen med experter från flera myndigheter och enheter. Arbetsgruppen har gemensamt arbetat fram förslag som både utvecklar och förvaltar Kållandsö och dess värden. En modell för landskapsanalys har upprättats. Modellen tar ett helhetsgrepp på det fysiska rummet vid planeringsarbete och värdering. Den företagsstöttande delen i projektet har byggt på idén om att sammanföra enskilda entreprenörers idéer till att skapa större koncept.

Arbetsgruppen har utifrån de åtgärdsförslag som kommit in, gjort bedömningen att de högst prioriterade åtgärderna är:

Tillgänglighet

- ✓ Avtal med markägare för nyttja vägar och anlägga parkeringsplatser
- ✓ Strukturerade vandrings-, cykel- och ridleder
- ✓ Upprättande av fler allmänna badplatser

Bebyggelse

- ✓ Fördjupad översiktsplan med hög detaljnivå
- ✓ En landskapsanalys av Kållandsö bör upprättas
- ✓ Aktiv tillsyn av strandskyddade områden

Näringsliv

- ✓ Satsa på lokalt producerade och förädlade varor
- ✓ Skapa övernattningsmöjligheter
- ✓ Samordna och gynna lokal turismutveckling

Rapporten vänder sig till alla som på något sätt arbetar med Kållandsö. En sammanställning av alla de åtgärdsförslag som framkommit inom studiecirkeln, arbetsgruppen och föreningsundersökningen har gjorts.

Innehåll

1. Kållandsö - ett rikt och levande landskap 2

1.1 Syfte 2

1.2 Mål 2

1.3 Arbetsätt 3

2. Lokalt engagemang 4

2.1 Studiecirklar 4

2.2 Synpunkter från lokala föreningar 7

2.3 Information om finansiering 11

3. Värderna och möjligheter på Kållandsö 12

3.1 Friluftsliv/turism 13

3.2 Bebyggelse 16

3.3 Vattenbruk, fiske och sjöfart 25

3.4 Skogsbruk 30

3.5 Jordbruk 33

4. Spridningsvägar 36

Eklandskapet som exempel 37

5. Hänsyns- och skyddsregler 38

6. Tabell över föreslagna åtgärder 39

7. Finansiering 41

8. Landskapsanalys 41

Syftet med analysen 41

Underlag till en fördjupad översiktsplan 41

Arbetsmodellen 42

Arbetets begränsningar 42

9. Framtiden 43

Bilagor 44

1. Svar från föreningslivet, 2 kartor + originalhandlingar
2. Modellområde för landskapsanalys
3. Studiecirkelrapport
4. Karta över riksintressen
5. Karta över regler och bestämmelser

1. Kållandsö - ett rikt och levande landskap

Sju länsstyrelser över hela Sverige har fått ett pilotuppdrag av regeringen att ta fram regionala landskapsstrategier. Projektet har som mål att hitta metoder för att skapa en balans mellan hållbart brukande och förvaltning av naturresurser samt ge en helhetssyn på landskapet. Det nya miljömålet "Ett rikt växt - och djurliv" har legat till grund för arbetet.



*Hästbetet på Stora eken håller landskapet öppet och bidrar till Kållandsös rika mångfald
Foto: Morgan Johansson*

Länsstyrelsen i Västra Götaland har valt att arbeta med landskapstrategier i det område som är tänkt att bli biosfärområdet "Vänerskärgården med Kinnekulle". Arbetssättet har präglats av stor öppenhet och samarbete med lokalbefolkning, kommuner, företag och myndigheter. Landskapstrategin har utförts i tre större delprojekt. Dessa är: *Natur och människor i Vänerskärgården, Hållbar infrastruktur för mjuk besöksnäring och Kållandsö - ett rikt och levande landskap*. Dessa projekt har på olika sätt arbetat för ett hållbart nyttjande i biosfärskandidatområdet. Grundtanken är att värdefulla områden ska förvaltas och utvecklas, samtidigt som till exempel jord- och skogsbruk och besöksnäring bedrivs på ett hållbart sätt. Alla delprojekt har berört Kållandsö och Lidköpings kommun men Kållandsöprojektet har naturligt nog varit helt inriktat på just Kållandsö.

1.1 Syfte

Syftet med delprojektet "Kållandsö – ett rikt och levande landskap" har varit att visa hur man kan värna om och utveckla ett rikt och levande Kållandsö.

1.2 Mål

Målet med arbetet har varit att tydliggöra hur bevarande, nyttjande och utveckling kan dra fördel av varandra. I detta ligger mer konkret att:

- ta fram ett underlag för en framtida fördjupad översiktsplan för Kållandsö och arbetet med biosfärskandidatområdet.
- främja en stark lokal förankring och stötta landbygdsföretagandet inom området som verkar för en miljömässigt, ekonomiskt och socialt hållbar utveckling på landsbygden.
- Starta en process där lokalbefolkning, kommun och myndigheter gemensamt söker hållbara lösningar för att utveckla och bevara Kållandsö och dess värden.

1.3 Arbetssätt

För att nå de breda målen inom projektet så har även arbetsmetoderna i projektet varit breda.

För att kunna bevara och utveckla de stora natur- och kulturhistoriska värden på Kållandsö så måste den som tar ett beslut eller utför en åtgärd i området förstå vari värdena består. Därför har flera utbildningar arrangerats inom natur- och kulturvärden på ön. Detta för att skapa en *gemensam kunskapsbas*. Flera studiecirklar har arrangerats. Dessa har varit av traditionell karaktär medan en har varit mer nytänkande och utgått från vad människorna på ön tycker är viktigt. Detta dokument är tänkt att vara en del av denna kunskapsbas på den beslutande och verkställande nivån, främst inom kommunen.

En lokal förankring har skapats genom öppna informationsmöten och möten riktade till föreningar som Kållandsöföreningen och LRF. Att få ett lokalt engagemang har varit centralt i arbetet.

En viktig grundtanke i arbetet har varit att *sammanföra enskilda idéer till helheter*. Detta har skett genom att starta arbets- och projektgrupper på Kållandsö. Exempelvis har företagare som kan ha nytta av varandras idéer sammanförts och kunnat genomföra gemensamma planer. I samband med detta har också flera informationsträffar om finansiering inom det nya landsbygdsprogrammet hållits. Exempel på projekt som startats är att företagare som erbjuder boende har samarbetat med företag som driver naturturism och sådana som kan erbjuda mat. En vandrings- och cykelledsgrupp planerar en heltäckande led på Kållandsö.

För att nå samförstånd och minska avståndet mellan Lidköpings kommun, Länsstyrelsen och Skogstyrelsen, både på organisations- och enhetsnivå, startades en grupp bestående av tjänstemän från dessa. Gruppen har bestått av experter inom skilda områden. Dessa har internt utbildat varandra och gemensamt arbetat fram förslag på lösningar och prioriteringar inom det fortsatta arbetet med Kållandsö. Förhoppningen är att detta material ska vara användbart som ett underlag till en fördjupning av översiktsplanen.

2. Lokalt engagemang

Att involvera folket i bygden och få deras synpunkter har varit av största vikt i projektet. Två delar av projektet har varit direkt inriktade på att få synpunkter från lokalbefolkningen och lokala föreningar: 1) studiecirkel om bebyggelse och kulturhistoriska värden som lokalbefolkningen deltagit i, 2) en enkät som gått ut till ca 30 olika föreningar med frågan om vilka värden som finns på Kållandsö.

2.1 Studiecirkel

2.1.1 Studiecirkeln "Lär känna din by".

Syfte

Syftet med kursen är att informera och utbilda markägare om de kulturhistoriska och biologiska värden som kan finnas i just deras by. Förhoppningen är att denna ökande kunskap ska leda till att markägare får ett intresse för byns värden och att de ser ett behov eller nytta av att sköta de kulturhistoriska värden som finns i området. Förhoppningen är att förståelsen för byns historia leder till att kulturlandskapet tydliggörs och bevaras.

Genomförande

Kursen har genomförts i fyra delar. Tre av tillfällena har varit innekvällar. Under dessa har först Kållandsös historia behandlats i stort för att i senare träffar inrikta sig på Sunnerby by och dess historia. Under träffarna har stor vikt lagts på att se hur landskapet har utvecklats och bevarats genom tiden. Genom att utgå från markanvändning på de gamla kartorna och koppla dessa till dagens inventeringar av värdefulla marker har sambandet mellan markhistoria och dagens natur och kulturvärden lyfts fram.

Stort lokalt intresse

Trots att studiecirkeln "Lär känna din by" behandlade endast en del av Kållandsö så var intresset för cirkeln stort och totalt deltog 129 deltagare på kursen.

2.1.2 Bebyggelsestudier på Kållandsö



Aktivitet på studiecirkel.

Bakgrund

I anslutning till arbetet med den regionala landskapsstrategin fick Länsstyrelsen medel från Riksantikvarieämbetet för att genomföra en fördjupad studie över bebyggelsen på Kållandsö. Arbetet skulle framför allt vara en metodutveckling av hur de kulturhistoriska värdena kan beskrivas och tas tillvara.

Länsstyrelsen valde att ta fram ett studiecirkelmaterial för att genom studiecirkeln som metod främja medborgardialogen. Syftet med projektet var att lyfta fram och belysa bebyggelsen och bebyggelsens kulturhistoriska värden.

Urvalet och värderingen har skett genom att cirkeldeltagarna beskrivit bebyggelsen och dess värden utifrån sin kunskap och sina erfarenheter och med stöd av studiematerial som tagits fram av Länsstyrelsen. Studiematerialet har fokuserat på bevarande och nyttjande med utgångspunkt från landskapets som en helhet.

Genomförande

Inbjudan till deltagande i kursen gjordes vid informationsmöten på Kållandsö och via annons i Nya Lidköpings tidning. Gruppen kom att bestå av 13 deltagare i spridda åldrar. Deltagarna har haft en tämligen jämn spridning över ön, de allra flesta är infödda Kållandsöbor. Under maj och juni 2007 genomfördes studiecirkeln på Kållandsö. Det som har lyfts fram och diskuterats av lokalbefolkningen i studiecirkel presenteras i bilagan ”Vad berättar människorna” (bilaga 3).

Studiecirkelledaren Sara Roland från Hushållningssällskapet har haft fem träffar med gruppen varav två har varit fältvandringar. Vid fältvandringarna har Lars-Göran Nilsson från Vänermuseet i Lidköping deltagit. Den första fältvandringen var på land och den andra till sjöss. Vid dessa tillfällen fick deltagarna möjlighet att se och diskutera kring Kållandsö från olika synvinklar.

Efter fältvandringarna fick de deltagare som saknade egna kameror var sin engångskamera och själv fundera kring vilken typ av miljöer, vilka landskap, vilka byggnader de ansåg vara viktiga. Här var Lars Göran noga med att påpeka vikten av att det var vad de själva ansåg vara värdefullt som är viktigt att lyfta fram - inte vad andra kan anse vara värdefullt.

Efter några veckors eget arbete träffades gruppen två gånger till. Första gången presenterade deltagarna materialet för varandra genom att visa bilder och berätta vad de valt att lyfta fram. Nästa gång gjorde gruppen ett gemensamt urval där man försökte sammanfatta vilka miljöer som de flesta kunde samsas kring. Materialet bygger på tretton deltagares funderingar och idéer och gör inte anspråk på att vara representativt för hela öns befolkning.

Resultatet av studiecirkeln kan komma att sammanfattas i ett antal huvudrubriker; *Jordbrukets byggnader, miljöer knutna till vattnet, det immateriella kulturarvet, vägarna, kulturlandskapet och moderna miljöer.*

Jordbrukets byggnader. Enskilda kvarnar, torp, ladugårdar, torpmiljöer etc. lyfts fram som viktiga att slå vakt om. Speciellt har Magnusberg setts som en helhetsmiljö som är viktig att bevara.

Miljöer knutna till vattnet. Gruppen betonar vikten av att det finns öar i skärgården som hålls fria från bebyggelse, gruppen menar att det är viktigt att det finns möjlighet att ta sig till sjön både via land och med båt, fyrar och sjömärken borde få bevaras. Även bebyggelse som har en lång historia och symboliskt värde, t ex Stora Eken, Naven, Station och Ingarö, borde få någon typ av skydd för att kunna bevaras i framtiden. Gruppen framhäver området kring Fröfjorden som en mycket betydelsefull miljö på Kållandsö. De ser gärna att några av öns 27 krakar renoveras så att de kan användas av allmänheten.

Det immateriella kulturarvet. Handlar enligt gruppen om att lyfta fram händelser, människor, namn och företeelser snarare än platser. Berättelser om hur koleran

påverkande öborna, sjöhistorier, berättelser om gamla källandsöbor är den viktiga del att bevara i framtiden. En av de historier som gruppen framhäver är den sjöman som dött i kolera till sjöss och ska ha transporterats till Källandsö där han idag ligger ensam på kolerakyrkogården; Vänersborgarens grav.

Vägarna. På Källandsö är vägarna småskaliga och slingrande genom landskapet vilket ses av gruppen som en viktig del att bevara. Detta är samtidigt ett problem då kraven på bättre vägar ökar i samband med ökad turisttillströmning och sommar/permanentboende på ön. Vägar som särskilt pekats ut av gruppen som kulturhistoriskt värdefulla är Tranebergsvägen och De la Gardie väg.

Kulturlandskapet, som en helhet på Källandsö framhölls av flera av kursdeltagarna som viktig. Även i detta sammanhang lyftes Fröfjorden fram som en miljö där nybyggnation inte borde få tillåtas. Även krakar lyftes fram, det borde byggas flera krakar så att alla kan fortsätta få uppleva denna speciella byggnadstyp på Källandsö.



Kraken är typisk för Källandsö. Foto: Eva-Lena Öman.

Moderna miljöer, ger också Källandsö sin karaktär och även dessa miljöer ansågs viktiga för gruppen. Till exempel skolor, affärer, gamla elinstallationer.

Fem miljöer som var ofta återkommande som värdefulla för Källandsö var De la Gardie väg, Magnusberg, Vänersborgarens grav och Fröfjorden.

Studiecirkeln avslutades med ett besök till Vänersborgarens grav och Åkerholmen stjärnan. Därefter fick deltagarna möjlighet att fylla i en skriftlig utvärdering och se ett första utkast till studiecirkelns rapport och sedan fortsätta diskussionerna kring öns förutsättningar.

Tre ställen på ön som gruppen anser det lämpligt att komplettera bebyggelsen är – Skaven, Hörviken och Spiken.

Överlämnande

Hela gruppen månade om att deras åsikter och tankar nådde kommunen efter studiecirkelns avslut. Därför bjöds tjänstemän och politiker in för att ta emot gruppens sammanställda arbete och för att diskutera öns möjligheter. Vid träffen visades också arbetsgruppens landskapsanalys upp för att ta emot cirkeldeltagarnas synpunkter på arbetsmodellen.

2.2 Synpunkter från lokala föreningar

För att få en bild av vad lokalbefolkningen uppfattar som värden på Kållandsö gjordes inom projektet ett utskick till 35 föreningar/organisationer¹ i Lidköpings kommun. Allt från idrottsföreningar till den lokala naturskyddsföreningen tillfrågades. I utskicket fanns en blank karta över Kållandsö och ett följebrev med rubriken "Vad är viktigt för er?".

Föreningarna gavs möjlighet att komma in med synpunkter både i form av kommentarer och genom att rita direkt på kartbladet. 10 föreningar levererade synpunkter. Dessa var Lidköpings Fågelklubb, Lidköpings Naturskyddsförening, Lidköpings Scoutkår, Kållandsöföreningen, FK Trollspöt, Lidköpings Båtgårdsförening, Friskvårdsföreningen XL, Friluftsförbundet Lidköping, Läckö Golfklubb samt Lidköpings Båtsällskap. De flesta synpunkter som kommit in gäller i något avseende friluftslivsaspekten.

De föreningar som inte kom in med synpunkter kontaktades via telefon.² Det kunde då konstateras att de flesta av föreningarna som inte skickat in synpunkter inte heller känt sig direkta berörda av utvecklingen på Kållandsö för sin egen verksamhet.

Samtliga kartor och kommentarer som kommit in lämnas i original vidare till Lidköpings kommun tillsammans med detta arbete. En sammanställning av alla de synpunkter som föreningarna kom in med har skickats ut separat till de föreningar som levererade synpunkter.

Bifogade kartor (*bilaga 1*) - *Områden av särskilt intresse för föreningslivet idag* samt *Områden och aktiviteter möjliga att utveckla* - redovisar de områden som föreningarna ritade in på de tomma kartbladen. De områden och aktiviteter som pekades ut består av såväl befintliga som utvecklingsbara platser och aktiviteter. Några av de utvecklingsbara platserna skulle kunna hävdas vara områden av särskilt intresse redan idag, men eftersom föreningarna här pekat på diverse ytterligare åtgärder eller förslag redovisas de som områden möjliga att utveckla för olika aktiviteter. Vem som lämnat vilket förslag redovisas i kursiv stil efter respektive förslag.

Lidköpings Fågelklubb och Lidköpings Naturskyddsförening

Lidköpings Fågelklubb och Lidköpings Naturskyddsföreningen kom in med ett gemensamt svar. De har skickat in en lista med drygt 40 natur-, kultur- och geologiskt intressanta områden och närmare 100 viktiga lokaler och områden för fågellivet, med hänvisning till var det finns rödlistade fågelarter. De intressanta område-

¹ Kållandsö Hembygds- och fornminnesförening, Rackeby Fornminnesförening, Skara stift, Naturskyddsföreningen Lidköping, Livbojen Kållandsö, DHR Lidköping, Rackeby/Skalunda bygdeförening, Kållandsöföreningen, Föreningen Vänermuseets vänner, Kållands-Råda Hembygdsförening, Lidköpings scoutkår, N:a Kållands skytteförening, N:a Kållands Ungdomsskytteförening, Lidköpings Brukshundsklubb, Lidköpings Jaktvårds-krets, Lidköpings Fågelklubb, Friluftsförbundet Lidköping, Lidköping-Kållands Biodlare, Lidköpings Båtsällskap, Lidköpings släktforskare, N:a Kållands Hemvärnsområde, Lidköping Väner Rotaryklubb, Friskvårdsföreningen XL, Lidköpings Båtgårdsförening, Lidköpings PRO, Lidköpings Jaktskytteklubb, Läckö Golfklubb, LRF Kålland Råda, BK Väner, Fiskeklubben Spinnaren, Fiskeklubben Trollspöt, Lidköpings Kanotförening, Lidköpings Ridklubb, Lidköpings Fotoklubb och LRF Norra Kålland.

² I något fall istället via e-post. Ett fåtal av föreningar har inte kunnat nås alls.

na har sorterats per kultur, natur, geologi och fåglar. Merparten av de 40 områdena anser föreningarna är intressanta främst ur naturhänseende.

Föreningarnas synpunkter, som inte fokuserar på friluftsliv, skiljer sig således från övriga föreningars synpunkter. På grund av inriktningen på natur, kultur och geologi och inte friluftsliv, samt omfattningen och kvaliteten i materialet har det inte behandlats på samma sätt som de övriga föreningarnas synpunkter, utan de listor och kartmaterial som kommit har ansetts kunnats sänds över utan vidare behandling.

Bland de drygt 40 intressanta områden och lokaler som pekas ut i materialet finns välkända platser som Spikens fiskeläge, St. Marie kapell samt Naven och Navens fyr. Vidare innehåller listan många öar, holmar och uddar såsom Stora och Lilla Eken, Trädgårdsholmen och Sundvassholmen samt Galgudden och Snesudden. Föreningarna har också pekat ut extra intressanta träd på Kållandsö. Träden som pekas ut är 2 ekar vid Vänsjö (Otterstad), 7 ekar vid Läckö kungsgård och en skyltad ek mellan Spiken och Läckö. De geologiska intressanta platserna som listas är gruvan vid Traneberg och en jättegryta i Otterstad. Noteras kan också att vissa platser som nämns av Lidköpings Fågelklubb och den lokala naturskyddsföreningen återkommer i de andra föreningars svar såsom Läckö slott, Senäte och Lustusholmen.

Föreningarna har för fågellokaler och fågelområden skickat in eget, tydligt, kartmaterial varför ytterligare behandling inte ansetts nödvändigt.

Besöksmål

Läckö slott och Spiken är kända besöksmål, vars betydelse poängteras. *Lidköpings Båtsällskap, Läckö Golfklubb och Kållandsöföreningen m.fl.*

Lustusholmen är den plats där Lidköpings rådhus troligen har stått tidigare. Kommunen gjorde en satsning med parkering och spångar för 10–15 år sedan, men idag är det svårt att komma dit. Ingen väg är öppen för allmänheten. *Lidköpings Båtsällskap.*

Badplatser och klippbad

Spiken föreslås som en lämplig plats för en allmän badplats. Den satsning som gjorts av kommunen vid Spiken är bra, men det saknas en badplats där. Det skulle betyda mycket, inte minst för bätgästerna. *Lidköpings Båtsällskap.*

Det finns ett behov av att det blir en allmän badplats på Kållandsö. Skeppstaviken skulle kunna vara ett alternativ. Golfklubben har varit i kontakt med kommunen och stiftet, som alla ser positivt på en badplats där. *Läckö Golfklubb.*

Området vid Lövhörnet på nordöstra Kållandsö är bra som natur- och rekreationsområde, exempelvis som badplats. *Kållandsöföreningen.*

Området vid Udden, Frössviken, är också bra för bad. *Kållandsöföreningen.*

I närheten av Läckö slott, Kållandsös västra sida (t.ex. Skavens fritidshusområde), Norrön (i farleden i bit från Naven) och bergen mitt emot Klitt är alla fina platser för bad från klippor och berg. *Lidköpings Båtsällskap.*



Fyrvaktarbostaden på Naven. Foto: Morgan Johansson

Boendemöjligheter

Befintlig camping vid Läckö slott. *Kållandsöföreningen*.

Områden vid Udden (Frössviken), Spiken, Hörviken, Traneberg och Skavudden (mitt emot Naven) är alla platser med möjligheter till stugor och övernattnin. *Kållandsöföreningen*.

Vandringsleder och promenadstigar

En bra promenadsträcka är från Otterstad till Spiken över Hörviken vid Torp. *Friskvårdsföreningen XL*.

I närheten av Läckö slott och Spiken finns också fina promenadstigar. *Friskvårdsföreningen XL, Naturskyddsföreningen och Friluftsförbundet m.fl.*

Ett annat område lämpligt för promenad, inte minst för den fina utsikten, är i närheten av Skavens fritidshusområde, men där är det ont om parkeringar och promenadstigar. *Friluftsförbundet*.

Läckö slott är ett känt turistmål, men vandringsleden utefter sjökanten är dåligt skyltad. Den är t.ex. inte med i turistbroschyrer. *Lidköpings Båtsällskap*.

En vandringsled på västsidan mellan Klitt i söder till Naven i norr vore intressant. Den bör förslagsvis gå nära sjökanten. Ortsbefolkningen kunde några helger vår och höst sälja kaffe och våfflor etc. *Lidköpings Båtsällskap*.

Områdena på västsidan från Flarken och Klitt upp i höjd med Traneberg är lämpliga för natur- och kulturstigar. *Kållandsöföreningen*.

Området mitt på ön mellan Traneberg, Otterstad och Hörviken skulle lämpa sig bra för vandrings- och cykelleder. *Kållandsöföreningen*.

Lövhörnet är ett område som lämpar sig väl för vandring. *Kållandsöföreningen*.

Vandringsleder är intressanta för båtfolk. *Lidköpings Båtgårdsförening – plats ospecificerad*.

Övrigt friluftsliv

Golfbanan är värdefull för Kållandsö, inte bara på grund av att den drar till sig besökare, utan också för den fina naturen runt och på banan. *Läckö Golfklubb*.

Två öar som vore lämpliga för bryggor är Billingsön och Ryssön i Ekens skärgård. Slanthatall norr om Klittstugan är en annan lämplig plats för bryggor. Där är det mycket fina berg, som fler skulle kunna få njuta av om man byggde en brygga där. Förslagsvis för ca. 20 båtplatser. Farleden är så bred att det inte blir några problem att passera. Bryggan skulle också ligga skyddad för västlig vind. Långön, norrut mot Naven i farleden, är också en lämplig plats för en brygga. *Lidköpings Båtsällskap*.

Hörviken och Spiken är två platser för gästhamnar. *Kållandsöföreningen*.

Åker man bil från Traneberg ner mot Flarken kommer man till en vägbom, innanför den finns en stor parkering för timmer. Marken ägs av Svenska kyrkan. Det går en väg till torpen som ligger i skogen och sedan fortsätter en stig ner till bergen vid Klitt. Där är oerhört släta och fina klippor. Om bommen kunde öppnas så bilparkeringen blev tillgänglig för allmänheten kunde fler än båtägare komma ner till sjön och vandra där och njuta av naturen. *Lidköpings Båtsällskap*.

Två bra områden för läger- och hajkverksamhet är Stor-Eken och Odensvik. *Lidköpings Scoutkår*.

Skärgården och de yttre farvattnen nyttjas för fritidsfiske året om. *Fiskeklubben Trollspöt*.

Övriga åtgärdsförslag

Önskar en fördjupning av vattenleden mellan Naven och Järna, samt en fördjupning av hamnen vid Läckö. *Lidköpings Båtgårdsförening*.

Önskar hjälp med kartläggning av naturhamnar och även med att tillgängliggöra naturhamnar. *Lidköpings Båtgårdsförening*.

Önskan om fler parkeringsplatser vid Skavens fritidshusområde för att människor ska kunna vandra därifrån. *Friluftsförbundet*.

Har föreslagit en brygga på Slanthatall, norr om Klitt. Önskan om en brygga där ger ett behov av anordnade av en torrklosett. Det samma gäller för Långön. *Lidköpings Båtsällskap*.

Önskar hastighetsbegränsning, 4 knop, mellan småbåtshamnen Djurgårdsudde och Ullersbro. *Lidköpings Båtsällskap*.

Allmänna inkomna synpunkter

Föreningen representerar ett stort antal båtägare som har Kållandsö som hemmahamn eller nyttjar skärgårdens öar och vikar. Föreningen har ett stort intresse av att vårda och utveckla vattenleder, naturhamnar m.m. för att skydda naturvårdsområden och utveckla ekoturismen. Kållandsö har ett strategiskt läge för Vänerturismen, då den större delen av båttrafiken mellan Göta kanal och Göta älv passerar ön. Det finns möjlighet att förlänga vistelsen i området, vilket också kan gagna infrastrukturen för det lokala friluftslivet. *Lidköpings Båtgårdsförening*.

Förslagen som föreningen har gett är till för att fler ska kunna njuta av den vackra naturen. Som det är nu kan inte den som inte är född på Kållandsö eller har anknytning dit tillräcklig möjlighet att komma ut till fina platser. Det är viktigt att tala om för lidköpingsborna och turisterna var man kan komma ner till vattnet och njuta av bad och friluftsliv. *Lidköpings Båtsällskap*.

Önskar fungerande infrastruktur på Kållandsö i form av bl.a. vägar, parkeringsmöjligheter och platser för sjösättning. Det är viktigt att samla det så mycket som möjligt för att det ska fungera under ordnade former. Önskar också övernattningsmöjligheter för fiskeintresserade. *Fiskeklubben Trollspöt*.

Skärgårdens naturvärden är mycket viktiga att skydda därför bör service som t.ex. sopstationer och tilläggningsplatser utvecklas där. *Kållandsöföreningen*.

Områden vid Otterstad, Ullersbro, Senäte samt Odensvik är intressanta natur- och kulturområden. *Kållandsöföreningen*.

2.3 Information om finansiering

Landsbygdsprogrammet är en nationell satsning för att få en mer levande landsbygd. Inom ramen för landsbygdsprogrammet finns möjligheter till finansiering för projekt- och företagsstöd. Flera träffar har hållits på Kållandsö med information om dessa stöd. Intresset har varit stort och ett drygt 80-tal personer har tagit del av information. Ett genomgående tema på dessa informationer var att sammanföra de idéer som finns och få till större, mer heltäckande projekt på ön. Exempel på ett sådant projekt är en grupp som gått samman och jobbar för en heltäckande vandring och cykelled på Kållandsö.

3. Värden och möjligheter på Kållandsö

En grupp med representanter från kommunen, Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen som jobbat med Kållandsö har indelat sina förslag och synpunkter enligt nedanstående områden: friluftsliv/turism, bebyggelse, vattenbruk, skogsbruk och jordbruk. Varje område redovisas enligt samma mönster. Först beskrivs de värden som gruppen uppfattat, varpå de problem eller hot som finns förknippade med området tas upp. Därefter beskrivs möjligheterna att utveckla och nyttja dessa värden. Slutligen tas mer handfasta förslag på åtgärder upp. I samtliga förslag har gruppen tagit hänsyn till de lokala föreningarnas synpunkter.



De åtgärdsförslag som gruppen gemensamt uppfattar som de högst prioriterade är:

Tillgänglighet

- ✓ Avtal med markägare för nyttja vägar och anlägga parkeringsplatser
- ✓ Strukturerade vandrings, cykel- och ridleder
- ✓ Upprättande av fler allmänna badplatser

Bebyggelse

- ✓ Fördjupad översiktsplan med hög detaljnivå
- ✓ En landskapsanalys av Kållandsö bör upprättas

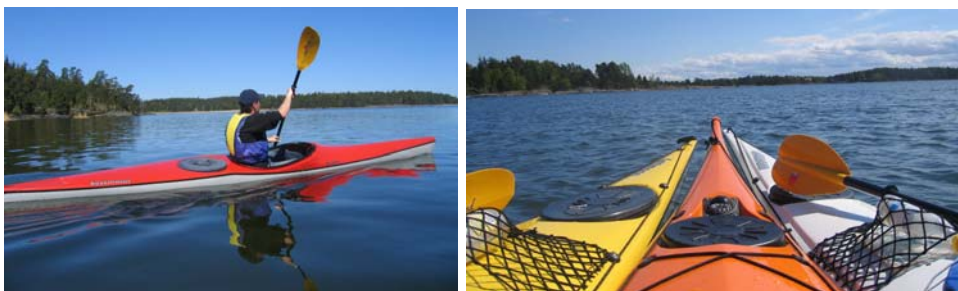
Näringsliv

- ✓ Aktiv tillsyn av strandskyddade områden
- ✓ Satsa på lokalt producerade och förädlade varor
- ✓ Skapa övernattningsmöjligheter
- ✓ Samordna och gynna lokal turismutveckling

3.1 Friluftsliv/turism

Värden

Kållandsö har mycket höga värden för friluftslivet. Det småskaliga landskapet, vattnet, de många intressanta kulturmiljöerna, kulturlandskapet och skärgården gör att det attraherar många. Det varierade landskapet skapar också mycket goda förutsättningar för olika typer av fritidsaktiviteter som vandring, bad, fiske, paddling kombinerat med besök vid till exempel Läckö slott och Spiken. Dessa är för många två självklara utflyktsmål som årligen beräknas ta emot mellan 300 000 besökare. Båtturer, som utgår från Naven, Spiken och Läckö, erbjuds i Ekens skärgård vilket ger allmänheten en möjlighet att besöka och upptäcka skärgården. Kajak och cyklar går att hyra vid Läckö och vid Spiken finns en båtramp för iläggning av båtar. Badplats finns vid Läckö.



Kållandsös skärgård erbjuder många tillfällen till njutning. Foto: Morgan Johansson

Riksintressen

Intressen och urvalskriterier för friluftsliv, Kållandsö – Hindens rev – Svalnäs:
Båtsport, bad, kanoting, naturstudier, kulturstudier, fritidsfiske, strövande, skridskoåkning, bär- och svamplockning. Särskilt goda förutsättningar för positiva upplevelser och för natur- och kulturstudier. Särskilt goda förutsättningar för bad, båtsport och kanoting. Särskilt goda förutsättningar för fritidsfiske.

Naturvård, Kållandsö skärgård:

Stor sötvattenskärgård i sprickdalslandskap med kala fågelskär längst ut och med tall- eller lövskogsklädda öar mot land. Variationsrik geologi med grönstensstråk som ger upphov till traktvis rik flora. I området finns allt från exponerade stränder till skyddade vassvikar och det har en rik fågelfauna.

Kulturmiljövård, Ekens skärgård [R 7]:

Fornlämningsmiljö med spridda bronsåldersrösen, som har ett högt pedagogiskt värde genom sina lägen på öar intill forna vattenvägar på Väneren vars vattennivå i stort är oförändrad.

Problem

Tillgänglighet

- Trots de höga värdena i området är stora delar svårtillgängliga för besökare. Trots allt vatten och alla öar är det svårt att nå bådadera. Förutom båtturer som utgår från Läckö och Navensberg skall man helst ha egen båt och brygga om man vill ta sig ut i skärgården.
- En digital analys av tillgängligheten i området visar att mindre än 15 procent av kusten är tillgänglig för allmänheten (300m). Detta beror främst på spridd

bebyggelse och vägbommar. Stora områden ägs av ett fåtal markägare som ofta har satt upp vägbommar för att undvika allmän trafik och minska inbrottsrisken i sommarstugor. Samma vägbommar innebär påtagliga begränsningar för tillgängligheten och friluftslivet och motverkar därmed allemansrätten och riksintresset för friluftsliv. Detta har troligen inte beaktats när vägbommarna sattes upp. Om man som besökare lyckas hitta ner längs tillgängliga vägar är det ca 50-procentig risk/möjlighet att man möts av vassar, vilket innebär att det ändå inte blev någon direkt vattenkontakt.

- Inom området finns det bara en tillgänglig allmän badplats. Många badgäster söker förgäves efter tillgängliga badplatser.

Rörligt friluftsliv

- Förutom vid Läckö och Spiken saknas iläggnings- och upptagningsplatser för kajak. Besökare utifrån har höga förväntningar när de kommer till Kållandsö men hamnar, på grund av bristen på infrastruktur för friluftslivet, i konfliktsituationer med markägare och sommarstugeägare då de försöker nå vattnet eller ta sig iland. Det kan handla om att vilja parkera för att besöka vackra strandmiljöer eller att ta upp kajaken i en privatiserad vik.
- De flesta besökarna kommer med bil trots att det småskaliga landskapet passar bäst för cykling och vandring. Infrastrukturen för cykling är bristfällig då man oftast är hänvisad till att cykla bland bilar på 90- eller 70-vägar. Det innebär en fara att ta sig ut till Kållandsö med cykel eftersom vägen, särskilt sommartid, är hårt belastad. Det är i dagsläget inte tillåtet att ta med cykel på lokalbuss.
- Nedskräpning från båtägare/besökare är ett problem i skärgården.

Övernattning

- Det finns en brist på övernattningsmöjligheter för besökare, vilket gör att de flesta endast besöker Kållandsö över dagen.

Kulturmiljövård, Ekens skärgård

- Beskrivningen till detta riksintresse betonar kraftigt det höga, pedagogiska intresse som finns för rösemiljöerna på öarna vid farlederna i Ekens skärgård. Idag är det inte helt lätt att uppleva fornlämningarna på grund av att de skymms av skog

Möjligheter

Många av de problem som Kållandsö brottas med skulle kunna elimineras om man arbetade aktivt på att bygga upp ett system av vandringsleder, cykelvägar, badplatser, iläggningsplatser för kajaker, rastplatser, p-platser vid intressanta besöksmål kombinerat med anpassad skyltning och övergripande information. Riktade röjningar i landskapet skulle göra landskapet mer lättläst och enklare att förstå. Besökare, som redan idag väljer att resa till Kållandsö, skulle bli positivt bemötta och gärna stanna en dag extra eller två för att vandra i skärgårdsmiljö, hyra kajak eller cykel, hitta de små badvikarna eller bara njuta av lugnet i detta vackra landskap. Eftersom det småskaliga intrycket är mycket värdefullt är det viktigt att de anläggningar som görs, p-platser, badplatser, leder m m, tar stor hänsyn till de naturliga förutsättningarna på platsen.



Åtgärdsförslag

Öka tillgängligheten

- Avtal med markägare (Skara stift och Statens fastighetsverk) för att få nyttja några av deras skogsbilvägar och anlägga mindre p-platser på utvalda platser. *(Kommunen)*
- Iordningställa / tillgängliggöra ett antal utvalda badplatser. Kartlägga befintliga badplatser. Underlag finns i det material som föreningarna lämnat. Välj ut en handfull som görs tillgängliga och skylta till dessa, till exempel Skeppstadviken. *(Kommunen, förening, markägare)*
- Kartlägga lämpliga iläggnings- och upptagningsplatser för kanot och möjliga naturhamnar för båtar. *(förening, Kommunen)*
- Iordningsställa och skylta vandringsleder: Underlag finns sedan tidigare; i *Förslag till natur- och kulturvandringar på Kållandsö* (Lundgren-Alm. LHSM/Vänernumuseet, 1990), synpunkter från föreningarna samt från workshop (december 2006). *(Kommunen, föreningar, markägare)*
- Skylta och iordningställa cykelvägar: Hitta ett sammanhängande cykelstråk från Lidköping ut till Kållandsö på grusvägar eller 70-vägar. Detta arbete pågår delvis inom delprojektet Hållbar infrastruktur. På bilvägar som rekommenderas som cykelvägar bör man skylta ”cyklistvarning” så att bilisterna blir medvetna om att de kör på en rekommenderad cykelväg. *(Kommunen, föreningar, markägare)*
- Manuell färja över Ullersund mellan Öboängen och Sunnerby Backa. Viktig länk för att koppla samman cykel och vandring Kålland – Kållandsö. *(Kommunen, lokal entreprenör)*
- Skyltade p-platser och skyltade, intressanta besöksmål utöver Läckö och Spiken, till exempel Traneberg och Sunnerby. *(Kommunen)*
- Underlätta upplevelsen av den unika fornlämningsmiljön i skärgården genom röjning och information. *(Kommunen)*
- Arbeta med det som var syftet med naturvårdsområdet, nämligen att inom ramen för pågående markanvändning tillvarata och utveckla områdets förutsättningar för friluftsliv samt bevara och utveckla områdets naturvärden. *(Länsstyrelsen)*
- Fungerande sophantering/sortering: Återvinningsstation finns vid Spiken. Ökar antalet besökare är det nödvändigt med toaletter och sophantering/sortering i skärgården och på vissa större utflyktsmål. På några ställen finns redan nu behov, som klippbadet vid Navensberg. *(Kommunen)*

- Aktiv tillsyn och information för att främja allemansrätten inom strandskyddade områden: I många fall har sommarstugeägare tagit sig rättigheter utöver vad de har tillstånd till och som motverkar tillgängligheten för allmänheten. För att tydliggöra allmänhetens rättigheter kontra privata intressen är det vara motiverat att bedriva en aktiv tillsyn. (*Länsstyrelsen*)
- Bygg naturum vid Läckö slott och utveckla tillgängligheten till skärgården genom fler arrangerade båtturer.
- Samordna satsningar för turismen och skapa en helhet i åtgärderna. Satsa på övergripande information och marknadsföring: Flera inkörsportar finns som till exempel Biosfärkandidatområdet *Vänerskärgården med Kinnekulle*, Läckö slott, Spiken och Kållandsö / Kållands skärgårdar som samtliga är eller har potential att utvecklas till kända varumärken. Marknadsför variationen i utbudet; natur- och kulturupplevelser, vatten, den lokala förankringen, maten mm. (*kommunen med flera*)

Utveckla näringsverksamheten

På Kållandsö finns det mycket goda förutsättningar och troligen också en stor potential för att utveckla småskalig verksamhet inom turismnäringen. Inom den regionala landskapsstrategin och biosfärkandidatområdet pågår redan vissa projekt. Inventering av lämpliga cykelvägar och vandringsleder är i full gång på flera håll. En konsult har fått i uppdrag att tillsammans med den lokala resenäringen ta fram förslag till minst 15 upplevelsepaket. Det är positivt om de verksamheter som inriktar sig mot turism i så stor utsträckning som möjligt ansluter sig till Naturens Bästa som är en kvalitetsmärkning av ekoturism.

Möjliga projekt skulle kunna vara:

- etablera boende i olika kvalitetsnivåer, gärna allt från krakar till hotell
- utveckla Stora Eken, bland annat genom boende, till en samlingspunkt för friluftslivet i skärgården
- ordna fisketurer
- arrangerad jakt
- guideade turer i skärgården (natur, historia/kultur, fågelskådning mm)
- skridskoturer på vintern
- löjromssafari
- örnsafari
- älgskådning

3.2 Bebyggelse

Värde

Kulturhistoriska värden

Kållandsö har mycket höga kulturhistoriska värden där Ekens skärgård samt Otterstad –Läckö är utpekade som riksintresse för kulturmiljövården (enligt 3 kap. 6 § i Miljöbalken).

Kållandsöområdet är en sammansatt bygd med ett strategiskt läge som kan avläsas i många historiska lämningar, framförallt från bronsålder, medeltid och stormakts-tid. Läckö slott med medeltida ursprung är genom sin glansperiod under Magnus Gabriel De la Gardies grevskap länets mest framstående monument över stormakts-tiden. Fiskets betydelse, med Spiken som tydligaste exempel, är av stor betydelse för öns näringsmässiga utveckling.

Byggnader och miljöer

Som kulturlandskap beskrivs det i planen för nationellt odlingslandskap som: Herrgårds- och bondbygd i småbruten terräng med åkrar på flack lerslätt vilken ibland är invallad. Betade stränder finns på flera ställen vid Ullersundet och Fröfjorden. Laga skiftet är relativt väl bevarat i landskapet. Ön har en artrik och mångformig vegetation.

Odlingslandskapets öppenhet och variation samtidigt som det är småskaligt måste understrykas tillsammans med den dominerade strukturen av herrgårdsbebyggelse med små enskilda torpställen i de äldre små byarna.

Samlade fritidshusområden finns vid Skaven, Skavudden, Olof Hanstorp och Hörviken. De tillkom i huvudsak efter 1960.

Jordbrukets byggnader uppvisar klart skilda karaktärer. De större herrgårdsmiljöerna och större gårdar har sitt speciella utseende, oftast med ljus oljefärg och träpanelklädda, med förhöjda väggliv och tegeltak. Fönsteromfattningar och knutar är vitfärgade. De mindre mangårdsbyggnaderna är rödfärgade. Bebyggelsen ansluter till den västsvenska traditionen. Ekonomibygnaderna är rödfärgade och relativt högresta, ladugårdsdelarna är ofta murade i rött tegel.



Jordbrukets bostadshus och ekonomibygnader. Foto: Jens Rasmussen.

Bebyggelsemönster

Kållandsö, vilket mestadels varit socknens namn, blir under 1800-talet den till både yta och folkmängd största socknen (utanför staden) i kommunen. Anledningen till detta får man söka i att ön och en del angränsande områden varit indelade i flera territoriella och bebyggelsemässiga enheter. Dessa enheter har en lång historia med skilda förutsättningar och karaktärer. För att rätt förstå Kållandsö och kunna förklara landskapet redovisas här öns historiska bebyggelsestruktur.

Delområden



Delområden

-  1 Traneberg
-  2 Senäte
-  3 Otterstad
-  4 Sunnerby, Läckö

- Kållandsö bestod under medeltid av tre st socknar; Torsö (Thoresidh), Senäte och Otterstad, samt Sunnerby kapellförsamling (och eventuellt samma för Läckö).
- 1. Den västligaste delen har helt dominerats av säteriet Traneberg, där bebyggelsen, utanför själva godsets mangård, har bestått/består av utspridda torpställen. I nutid har några fritidshusområden, Skarven och Skavudden, med Olof Hans-torp, tillskapats men för övrigt är karaktären bevarad. Dagens S:t Marie kapell är ursprungligen gårds- och sockenkyrkan Torsö. (Torsö i Mariestad kn hette i tidig medeltid Viksala.)



Fritidshus vid Skarven. Foto: Jens Rasmussen.

2. Nästa område är tidigare Senäte sn (till Otterstad 1855), som tidigare bestod av Sunnegata och Ullereds byar samt Senäte gård. Ca 1520 upphörde tranebergsdelen av ön som egen enhet. I denna del av öns bebyggelse är det enkelt att utläsa byarnas utveckling och förändring i och med 1700-1800-talens skiften. Både Ullereds och Sunnegata gamla byplatser är lätta att förstå, då där fortfarande ligger kvar gårdar. Gårdarnas bebyggelse kan fortfarande ses någorlunda samlad på byarnas historiska inägor, trots att husen skiftats ut från bytomterna under 1800-talet.



Bebyggelse i skogsbrynet vid Sunnegata. Foto: Jens Rasmussen.

3. Centrala delen av ön upptas av Otterstad socken, med det gamla bygdecntrat vid den gamla kyrkplatsen. Från 1800-talet är det runt Otterstads nya kyrka som det moderna samhället växer fram. Här kan man se de senaste 150 årens utveckling i bebyggelse och samhällsliv. Intressant är att se den förändring som skett i och med att tyngdpunkten i Otterstad förflyttats från ett läge i direkt anslutning till vattenlederna och de gamla brukningsmarkerna till ett nytt bebyggelseläge, mer fritt från traditionen och öppet för moderna tider.
4. Slutligen den fjärde och östligaste delen av Kållandsö, med Sunnerby, i sydost, och Läckö. Här hittar vi den historiskt befolkningsmässigt största byn och medeltida församlingen, Sunnerby vid Ullersund nere på södra delen av ön, med en kyrka som även är känd som S:t Chatarine kyrka. Kyrkan är nyligen utgrävd och ger en bild av en gårdskyrka, troligen knuten till Storegården. Lämningar finns på byns marker av bebyggelse från 800-talet och framåt, på Backa och Storegårdens marker. Vattnet spelar en central roll för Sunnerby, med socknens delar på båda sidor av Ullersund; bland annat Öboängen på fastlandssidan. Här finns en rad fornlämningar, från hällkista till järnåldershög, på var sida sundet. Vi måste här se vattnet som en förutsättning för bebyggelseutvecklingen. I vattnet finns en rad lämningar, av broar, fiskeredskap och farkoster. Speciellt Kållandsödelen av Sunnerby har genomgått en kraftig förändring genom skiftena och har idag en utspridd bebyggelse, i jämförelse till exempel med Otterstad och Sunnegata byar.



Bebyggelse vid Frössvik längs slingrande vacker väg. Foto: Jens Rasmussen.

- En särställning i bebyggelsen har de skepparvillor som finns i Hörviken och Spiken. Runt sekelskiftet 18-1900 hade sjöfarten generellt en lönsam period, vilket också avspeglas runt Vänern. I Hörviken och vid Spiken finns några bostadshus som skiljer sig från den traditionella, lokala byggnadstraditionen genom att de ansluter till, för sin tid, moderna ideal och säkerligen är byggda efter mönsterritningar. Husen har ofta stora verandor, mångspröjsade fönster, avvikande panel och färgsättning.



Skepparvillan Skogsborg (Otterstad Eke 1:16) i Hörviken. Foto: Vänermuséet.

Attraktivitet för turism

- Kållandsö är av riksintresse för turism och friluftsliv enligt 4 kap 2 § miljöbalken (MB) förutom naturvärdena även med hänsyn till de stora kulturvärdena som bebyggelsemiljöerna såsom Läckö slott, Spikens fiskeläge, herrgårdarna, kyrkbyarna och övriga bymiljöer.
- Miljöerna ovan är en avgörande fråga för kulturturismen i området där bebyggelsemiljöerna som regel är utgångspunkt för ett attraktivt kulturlandskap som uppskattas av turisten.



Attraktivitet för boende

- Attraktiviteten är olika beroende på vilken typ av boende som efterfrågas. Vid sidan av närheten till släkt och vänner är nog det grundläggande är oftast kärleken till kulturlandskapet med närhet till vatten och skärgård.

Resurser för boende och verksamhet

- För de som har sin utkomst från skog, odling eller fiske så är det viktigaste att kvalitén på mark och vatten kan upprätthållas. För de som endast bor på Kållandsö är den stora attraktiviteten en viktig ekonomisk faktor som påverkar investeringsviljan för att hålla en hög standard. För boende- och näringslivsutveckling är det viktigt med samhälllig och kommersiell service.

Problem

Högt exploateringsstryck och strandnära lägen

- Efterfrågan på att bygga i strandnära lägen, främst fritidshus, är mycket stor. Många förtätningar sker av de små torplägena som därmed har omvandlats till fritidshusområden. Den nya bebyggelsen hamnar många gånger på öppen åkermark och bidrar även till att privatisera strandzonen som blir mer svårtillgänglig. Det påverkar i sin tur till allmänhetens möjlighet till friluftsliv. Det mindre enskilda vägnätet stängs för allmänheten så att mindre badplatser blir svårare att nå.
- Den mer täta bebyggelsen skapar problem mellan grannar såsom tillfartsfrågor, vatten- och avlopp, gränsdragningar och utnyttjande av närområdet runt de små fastigheterna. Behovet av att styra och reglera bebyggelsen med detaljplaner är tydligt men oftast svårt att få till stånd med den mer långsamma förtätningen.
- En exploatering vid stränderna kan i takt med pågående klimatförändring komma att innebära problem för nya och befintliga bostäder, till exempel ge-

nom ökade översvämningrisker. Klimatförändringen kan komma att påverka såväl byggandet som näringslivet och natur- och kulturvärdena på Kållandsö.

Framkomlighet allmänna vägar

- Det allmänna vägnätet har en låg standard och har periodvis mycket trafik. Behovet av att få fram cykelvägar på det mindre lokalvägnätet eller nya separata gång- och cykelvägar behandlas i delprojektet hållbart resande i besöksnäring.

Fragmentering – påverkan av landskapsbild

- Långsiktigt innebär förtätningen ett ianspråktagande av mark som försvårar att upprätthålla det öppna landskapet. Områden med hög biologisk mångfald minskar och splittras genom det förändrade brukandet av marken samt byggandet. *Se vidare under kapitlet spridningsvägar.*

Påverkan på riksintresse kultur

- Bebyggelsestrukturen förändras till täta grupper med hustyper som har stadsvillakarakteristik där man inhägnar och har stora gräsmattor och uthus med främmande volymer och lägen, vilket innebär att torpmiljöerna försvinner eller omvandlas.
- Fornlämningsmiljöerna påverkas genom att det glest bebyggda, öppna odlingslandskapet omvandlas (igenväxning/förtätning), vilket försvårar möjligheten att läsa det äldre landskapets förutsättningar för bosättningar.

Behov av att utöka området för riksintresset kultur

- Sunnerby, som omfattar sydöstra Kållandsö och ett område söder om Ullersund, ingår idag inte i riksintresset för kulturmiljö. Motiven för att utöka området med även denna del finns utvecklade i *Bygd i arv* (kulturhistoriskt underlag för översiktsplan). (Se även ovan under punkt 4). Det handlar om att utöka Otterstad - Läcköområdet med Ullersund. Ullersund har lämningar på båda sidor och är en historiskt viktigt vattenväg. *Se karta riksintressen.*

Fastboende kontra fritidsboende

- Fastboende som brukar marken har oftast behov av större öppenhet kring sina byggnader och de är också mer i samklang med det historiska bebyggelsemönstret. Fastboende har andra krav på exempelvis service, tillgänglighet och vägunderhåll. Fastboende kan ha verksamheter såsom lantbruk, industriverksamheter med mera, vilket kan innebära störningar i form av buller och lukt.
- Fritidsboendet liksom det renodlade permanentboendet tenderar att i större utsträckning privatisera sitt närområde. Fritidsboendet innebär att husen står tomma under vintersäsongen vilket kan inge en otrygghet för de få kvarvarande fastboende. Fritidsboende ställer ett ökat krav på samhällelig och kommersiell service under sommarperioden, samtidigt är turism- och besöksnäringens krav då som störst. Det bidrar till en ojämn belastning i tid och rum och kan innebära en konflikt mellan fast- och fritidsboende på Kållandsö. Bra VA-anläggningar är svåra få till stånd med den ojämna belastning som ett sommarboende innebär.

Konflikter med bevarandevärden

- Kulturvärdena bygger på en äldre bebyggelsestruktur som i stor utsträckning är gles. När andra byggnadstyper/-volymer och tätare exploatering införs blir bevarandevärdena svårare att avläsa. Vidare så påverkar även andra odlingsformer och igenväxning odlingslandskapet negativt.

- Naturvärdena riskerar påverkas genom minskad biologisk mångfald med ökad exploatering.
- Friluftsvärdena riskera påverkas negativt genom att exploatering/igenväxning ger en sämre tillgänglighet till strandområdena och andra attraktiva miljöer.

Bevarande av byggnadstraditioner

- Nytt boendebeteende, nya arkitekturideal och byggnadsmaterial påverkar byggnadstraditioner så att de nu kulturhistoriskt intressanta spåren ofta släts ut eller försvinner. En trend finns dock där enskilda försöker återställa äldre byggnader till sitt mer ursprungliga utseende vilket bör utnyttjas som goda exempel.



Skattegårdens handel, Sunnegata, 1983. Foto: Vänermuseum.



Före detta Skattegårdens handel (Sunnegata 1:36) 2007. Foto: Bernt Blomgren, Vänermuseum.

Att hitta helhetslösningar i en fördjupad översiktsplan

- I gällande översiktsplan är många frågor behandlade men någon sammanvägning har inte redovisats. För Kållandsö behöver beskrivning och sammanvägningar göras på en betydligt mer detaljerad nivå. Fördjupningen av översiktsplanen bör beskriva, analysera och förslå åtgärder i delområden med naturliga avgränsningar som resultat av en eller flera landskapsanalyser. Modell för Landskapsanalys samt exempel på två delområden redovisas under kapitlet landskapsanalys.
- Allmänna behov såsom tillgänglighet, skola, äldreomsorg, sopor, vatten och avlopp, livsmedel, kollektivtrafik, kommunikationer och infrastruktur, energifrågor, badplatser, turistanläggningar och övernattningsmöjligheter måste också tas med i avvägningarna.

Identifiera lämpliga respektive olämpliga områden för bebyggelse och byggnader och tomters utformning och placering

- Genom ovanstående analys bör tydliga rekommendationer för var man kan bygga nytt respektive inte bör bygga kunna redovisas. Rekommendationerna bör förutom att ange lämpliga respektive olämpliga platser för exploatering, även tydligt ange riktlinjer för befintlig och tillkommande bebyggelse. Det handlar om placering i landskapet, byggnadsvolymer och färg och materialval.
- För de olika delområden bör det redovisas om det finns behov av att styra utvecklingen med områdesbestämmelser och detaljplan där exploateringstryck och konflikter är särskilt stora, exempelvis som detaljplan för Hörviken eller områdesbestämmelser för Husbacken, Torp, Ekebo och Ullersundet.

Identifiera lämpliga respektive olämpliga områden för bebyggelse

- Genom en övergripande analys bör tydliga rekommendationer för var man kan bygga nytt respektive inte bör bygga kunna redovisas. Rekommendationerna bör förutom att ange lämpliga respektive olämpliga platser för exploatering, även tydligt ange riktlinjer för befintlig och tillkommande bebyggelse. Det handlar om placering i landskapet, byggnadsvolymer och färg och materialval. För de olika delområden bör det redovisas om det finns behov av att styra utvecklingen med områdesbestämmelser och detaljplan där exploateringstryck och konflikter är särskilt stora, exempelvis som detaljplan för Hörviken eller områdesbestämmelser för Husbacken, Torp, Ekebo och Ullersundet.

Åtgärdsförslag

- Upprätta en fördjupad översiktsplan med lokalförankring (*Kommunen*)
- Genomföra landskapsanalyser för olika delområden, (*Kommunen*)
- Bedriva aktiv tillsyn kring bygglovfrågor (*Kommunen*)
- Initiera en utökning av riksintresset vid Ullersund, (*Länsstyrelsen och Kommunen*)

3.3 Vattenbruk, fiske och sjöfart

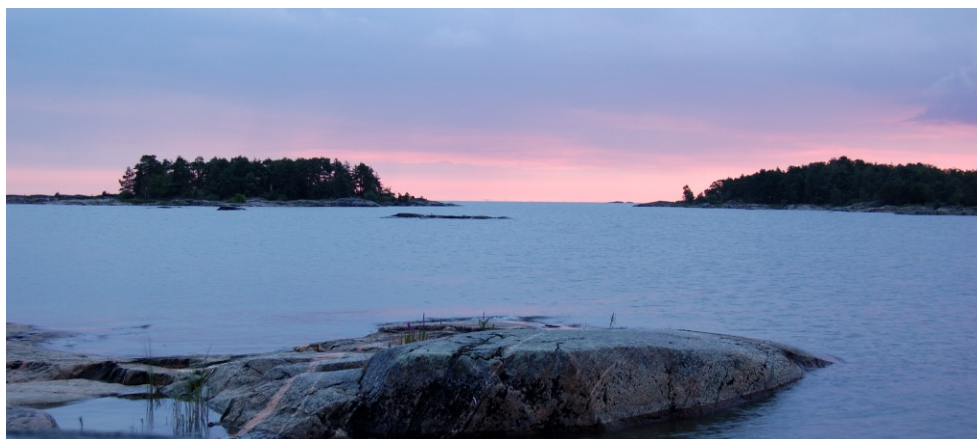
Värden

Vänerns vatten som omger Kållandsö är och har varit en viktig resurs för området. Dels som fiskenäring och dels som ett viktigt rekreationsområde för invånare och turister.

Områdets värden är höga och har uppmärksammats genom att det lyfts som Natura 2000-område, att det är en del i ett naturvårdsområde samt att det även är riksintresse för friluftsliv, natur, kultur och yrkes- och fritidsfisket.

Kållands skärgårdar är en del av Sveriges största insjöskärgård. Området är starkt uppsplittrat i en mängd mindre och större öar. Öarna som ligger längst från fastlandet är ofta nästan kala och flera av dem präglade av att de fungerar som fågelskär. Fågellivet i skärgården och längs de yttre delarna av kusten är rikt. Av häckande arter kan nämnas bland annat storlom, fiskgjuse, fisktärna, silvertärna, rördrom och lärkfalk. Även häckande havsörn finns inom området. Längs kusten finns även stora partier med vass- eller starrdominerade våtmarker.

För naturvårdsområdet är syftet bland annat att bevara och utveckla områdets värden. Kållands skärgårdar är en del av Sveriges största insjöskärgård där också fågelfaunan är intressant.



Sjöfart och fiske

Ekens skärgård

Det norra skärgårdsområdet är ett mosaikartat landskap med sina mindre och större öar. Skärgården ligger mitt i Vänern och har haft ett strategiskt läge i skärningspunkten mellan viktiga farleder. Vi vet att sjöfarten under de senaste 150 åren varit livlig på dessa farleder och kunskapen växer med tiden genom marinarkeologiska undersökningar. Motiven för en hög värdering av området stärks genom fynd av skeppsvrak och andra lämningar. Ekens skärgård är en fornlämningsmiljö med spridda bronsåldersrösen, som har ett ovanligt högt pedagogiskt värde genom sina lägen på öar intill forntida vattenvägar på Vänern.

Fisket har också spelat en viktig roll på Kållandsö. Säkerligen är fisket en av orsakerna till bosättningen på ön. Det historiska fisket bedrevs mestadels inomskärs, i grunda vikar och sund.

Norra delen av Kållandsö har varit byarnas utmarker och av mindre ekonomiskt intresse. Från åtminstone 1800-talet har här funnits utrymme och möjligheter till utkomst för grupper utanför den jordägande bondebefolkningen. Man har byggt upp en rad verksamheter i anslutning till sjöfart och fiske. Här finns idag bland annat ett fartygsvarv med torrdocka, fyrrar, karen i Strömsundet samt sjöräddningsstationen på Tranholmen. En rad maritima lämningar finns i landskapet, t ex sjökrogn på Pirum, skeppsvrak i bland annat Hörviken och skeppsbyggnadsplatser.

Ullersund

Ullersund var också en viktig hamnplats och har tidvis tjänat som en uthamn till Lidköping. Här finns också maritima lämningar. Vattnet spelar en central roll för Sunnerby, med socknens delar på båda sidor av Ullersund. Vi måste här se vattnet som en förutsättning för bebyggelseutvecklingen.

Spiken

Idag är Spikens fiskehamn den största i Vänern och centrum för yrkesfisket i Lidköpings kommun. Här landas ungefär 200-400 ton fisk/år av aktiva yrkesfiskare. En stor del av fångsten exporteras till den europeiska marknaden men en hel del säljs lokalt. Till näringen i området hör också fiskodling. Det är först under de senaste hundra åren som det moderna fisket bedrivits. Det är under samma tid Spikens fiskeläge vuxit upp, från att varit en del av utmarken till Bergs, Torps och Ekebo byar. Den gamla samfälligheten har varit platsen för bybornas fiskebodas och båtar. Spiken och den fisk som saluförs där av största vikt för besöksnäringen på ön.



Spikens fiskehamn. Foto: Vänermuséet.

Växt och djurliv

- Skärgårdens mosaikartade struktur, från grunda näringsrika vikar till kala skär, ger utrymme för en mängd olika livsmiljöer för växter och djur. Vattenmiljöerna kring Kållandsö hyser också höga naturvärden.
- Kring Kållandsö finns även kända lekområden för gös, sik och siklöja vilka är av stor vikt för arternas fortlevnad.
- Skärgården har ett rikt fågelliv, där de kala skären är särskilt värdefulla miljöer för fågellivet. Skären har kommit att bli påverkade av igenväxningen, vilket också märks på vissa fågelbestånd. Grunda och näringsrika vikar drar till sig många häckande och rastande fåglar. Dessa områden är i

området viktiga med tanke på det flyttfågelstråk som går över Kållandsö. Stora orörda vassområden är viktiga för fåglar som rördrom och brun kärrhök.

- Vassområden är även viktiga boplatser för olika insekter, musslor och kräftdjur.

Problem

Vattenkvaliteten i Ullersund

Omsättningen av vattnet i Ullersund har under andra halvan av 1900-talet försämrats på grund av att de redan smala in- och utloppen till sundet förtätats av vass. Syrefria bottenar och övergödning har blivit följderna, vilket påverkar bland annat fiskens reproduktion och tillväxt negativt. Vassröjningsåtgärder genomfördes därför 2003. Åtgärderna har stått sig relativt bra. Endast på enstaka ställen skulle man behöva röja igen. Regelbundna vattenprover tas för att kontrollera syre- och näringsförhållanden i sundet.

Igenväxning

Igenväxningen av vass och buskar kring Vänerns stränder har blivit ett problem. Fågelskär växer igen och viktiga lekplatser för fisk har försvunnit. Områden har blivit mer homogena och mindre varierade, vilket har lett till att hotade växter och djur håller på att försvinna samt att tillgängligheten till vattnet från landsidan har minskat.

Muddring

Muddring är tillståndspliktigt (Miljöbalken 11 kap 9 §) och får bara genomföras då det inte har någon direkt påverkan på djurlivet. Muddringsmassor dumpas i vissa fall i vattnet vilket leder till ändrade strömningsförhållanden, uppgrundning och grumling i vattnet. Varje år förekommer olovlig muddring.

Näringsläckage och föroreningar

Jordbruk, djurhållning och enskilda avlopp kan orsaka rubbningar i miljön då näringsläckage från källan uppstår. Läckaget kan bero på flera saker, bland annat på grund av gammal teknik men ofta på grund av bristande kunskap om produkter, hantering och konsekvenser för naturen.

Klimatförändringar och stigande vattennivåer

Naturen kan förändras dramatiskt på förhållandevis kort tid. Hänsyn bör tas vid nybyggnationer, intill Väneren, enligt förslaget för de nya höjdrekommendationerna från Klimat och sårbarhetsutredningen.

En ökad tappning av Väneren skulle leda till förändringar av vattenståndet och dess variationer. Vegetationssammansättningen kan komma att ändras, vassområdena kan till exempel komma att växa sig större. Följden kan bli stora förändringar av landskapsbilden och exempelvis muddringen kan komma att öka om Väneren sjunker, enligt nämnda utredning.

Buller

Sommartid då det är mycket båttrafik på Väneren uppstår störande buller. Framförallt är det motorbåtar och vattenskotrar som kör fort som bidrar med buller. Snabbgående båtar utgör även en fara för övriga. I delprojektet Natur och människor i Vänerskärgården har bullermätningar gjorts på utvalda platser (Länsstyrelsen 2006, *Bullermätningar i Vänerskärgården vid Kållandsö och Hovden.*)

Möjligheter

Vänerns vattenvårdsplan

Vänerns vattenvårdsförbund har nyligen sammanställt vattenvårdsplanen för Väneren. Tanken är att kommunen ska kunna använda sig av denna för att bidra till att förbättra och bevara sjöns vatten och natur. Här lyfts bland annat problemområdena tillgänglighet och vattenkvalitet. Förslag på åtgärder finns och genom att använda denna plan finns mycket att vinna.

I Väneren finns intag för dricksvatten och på öppnare områden håller vattnet bra kvalitet. Väneren är också en viktig resurs då sjön fungerar som recipient.

Genomföra vassröjningsplanen

Syftet med Lidköpings vassröjningsplan är att öka tillgängligheten till Väneren för allmänheten, förbättra vattenkvaliteten, öka säkerheten och den biologiska mångfalden. Här lyfts även Ullersund, med tanke på vattenkvaliteten och genomströmningen för att bland annat bibehålla viktiga lekplatser för fisk.

Informationsinsatser

Uppmärksamma invånarna på olika problem, exempelvis med muddring och näringsläckage för att minska påverkan på ekosystemen. Information om allemansrätten för att lyfta rättigheter och skyldigheter för invånare och besökande för att få en så "trivsam" skärgård som möjligt.

Återställande av våtmarker

Kållandsö har haft mycket våtmarker före det moderna jordbrukets förändringar av landskapet. Våtmarkerna har positiv inverkan på naturen på flera sätt. De tjänar som en buffert vad gäller omsättningen av olika ämnen som transporteras i vattnet. Marken får längre tid att ta upp kvävet och rena fosfor från gödseln på åkrarna. Den biologiska mångfalden har stor möjlighet att förbättras, genom att insekter, groddjur och i förlängningen fåglar snabbt hittar nya livsmiljöer. Det värde som staten bedömt att Kållandsö har, vad gäller kulturlandskapet, utgår från de förhållanden som skapats i och med laga skifte (1850-talet på Kållandsö). Detta landskap innehöll en stor mängd våtmarker som dikats ut under 1900-talet. Det är av stort värde både natur- som kulturhistoriskt att återställa en del av dessa våtmarker.

Adoption av fågelskär

Genom att låta människor ta hand om, adoptera, ett skär eller en holme kan häckningsförhållandena för sjöfågel förbättras. I delprojektet "Natur och människor i Vänerskärgården" har förfrågningar om adoption skickats ut till olika föreningar som anmält intresse. Planer för röjning och annan skötsel planeras i samråd med berörda myndigheter och markägare. (Länsstyrelsen 2007, Skötsel av några fågelskär i Väneren).



Röjning av fågelskär. Foto: Olle Strandroth.

Nya och förbättrade lekområden

De strandområden som betas förändras på ett positivt sätt, för bland annat fisken. Genom bete hålls vassen tillbaka och minskar i utbredning. Detta skapar grunda och öppna vattenområden, som är mycket viktiga för både lekande fisk och fisk-yngel.

Potential till ökad näring

Viktigast av allt är att på olika sätt bidra till att det traditionella fisket kan bedrivas. Kunskaperna kring metoder, fiskförekomst med mera måste tas om hand genom att nya generationer fiskare kan etablera sig. Småskaligheten i bebyggelsen på Spiken är ett av värdena för attraktiviteten.

Lyfta goda exempel

Säkerligen finns ännu många outnyttjade resurser inom fiskenäringen på Kållandsö. En sådan kan vara att utveckla näringen mot den ekologiska livsmedelssidan.

Åtgärdsförslag

- Adoption av fågelskär (*Föreningar*)
- Utföra vassröjning (*Kommunen, markägare*)
- Tillsyn avlopp (*Kommunen*)
- Skapa våtmarker till exempel Bysjön (*Markägare, Kommunen*)
- Informationsinsatser muddring, allemansrätt, näringsläckage, buller (*Kommunen, Länsstyrelse*)
- Utöka det kulturhistoriska riksintresset med Ullersund och vattenanknutna områden (*Länsstyrelse, Kommunen, Riksantikvarieämbetet*)
- Inventera invallningsföretagens läge och skick och markägarnas intresse för att återskapa våtmarker (*Kommunen, Länsstyrelse*).
- Se över föreskrifter för hastighetsbegränsningar vid revidering av befintliga eller förslag om nya reservatsbeslut. (*Länsstyrelse*)

3.4 Skogsbruk

Värden

Insjöskärgårdar av Kållands storlek är ovanliga inte bara i Sverige utan även i ett internationellt perspektiv. Förutom i Sverige påträffas insjöskärgårdar av Kållandsöns kaliber endast i Nordamerika och Ryssland. Att Kållandsöns skärgårdsskogar är unika har uppmärksammats på flera sätt, bland annat har området pekats ut som en värdestrakt i den regionala strategin för formellt skydd av skogsmark.³ En värdestrakt är ett landskapsavsnitt med särskilt höga ekologiska bevarandevärden. Värdestrakter har en väsentlig högre täthet av värdekärnor för djur- och växtliv än vad som finns i vardagslandskapet.

Skyddad skogsmark på Kållandsö

Naturvårdsområde

Kållandsö skärgårdsskogar ingår i naturvårdsområdet Kållands skärgårdar.

Naturvårdsområdet reglerar dock inte skydd av skogen.

Skärgårdsskogarna

I skärgårdsskogarna är tallen en nyckelart som ger livsrum åt många krävande arter. För rovfåglar har gamla tallar en viktig funktion som boträd. Havsörnen som åter häckar i området kan bygga bon som väger flera hundra kilon, till detta ändamål duger endast mycket gamla tallar med grova grenar. Även fiskgjusen väljer gamla tallar som boplats. I skärgårdsskogarna finns på flera platser en hög andel död tallved, detta tillsammans med ett gynnsamt klimat ger förutsättningar för en rik insektsfauna. Gnagspår av den rödlistade reliktboken har påträffats i området, det är därför inte en alltför djärv gissning att skärgårdsskogarna hyser flera hänsynskrävande insekter. Historiskt sett har barrskogarna varit betydligt glesare än de skogar vi ser idag, skogsbete har också varit vanligt förekommande. Trots att markanvändningen har förändrats har det dock alltid funnits en kontinuitet av tall. Kållands skärgård är klassificerad som ett Natura 2000-område.

Eklandskapen

En annan skoglig miljö som hyser mycket höga naturvärden är eklandskapen runt Ullersund, Traneberg och öster om Otterstad. Dessa härstammar med få undantag från tidigare hävdade hagmarker. Få trädslag är värdesträd för så många andra arter som eken. Bara bland skalbaggar finns det drygt 500 arter som beräknas leva på ek. Insektsfaunan på Kållandsö är inte närmare undersökt men mängden grova ekar och kontinuiteten av ek gör att det sannolikt finns flera krävande insekter. Förutom de mer sammanhängande ekmiljöerna som räknats upp ovan finns mer fragmenterade gammaleksmiljöer spridda över ön. Ekmiljöerna kring bebyggelsen på Stora Eken samt på Lindö söder om Stora Eken är exempel på rester av ett äldre och kanske rikare eklandskap än dagens.

Skogen som naturresurs

Skogsfastigheterna på Kållandsö är små, av de knappt hundra registrerade fastigheterna är bara 45 st större än 10 hektar och endast fyra stycken större än 100 hektar. Av de fastigheter som överstiger 100 hektar är bara en privatägd, resterande ägs av Fastighetsverket och Skara Stift. Att fastigheterna är små gör att det idag inte finns

³ Strategi för formellt skydd av Skogsmark i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län i samverkan med Skogsstyrelsen i Region Väst, Länsstyrelsens rapportserie 2006:41.

någon markägare som enbart lever på skogsbruket. Däremot kan skogsbruket var ett komplement till övrig näringsverksamhet t.ex. jordbruk.

Nyckelbiotoper

I slutet på 90-talet inventerade Skogsstyrelsen nyckelbiotoper på privatägd mark på Kållandsö. Totalt hittades 19 nyckelbiotoper och 12 objekt med höga naturvärden. En nyckelbiotop är ett skogsområde som från en samlad bedömning av biotopens struktur, artinnehåll, historik och fysisk miljö har mycket stor betydelse för skogens flora och fauna. Där finns eller kan förväntas finnas rödlistade arter. En nyckelbiotop har inget juridiskt skydd, men skogliga åtgärder kräver samråd med Skogsstyrelsen före en åtgärd.

Under 2004 utförde Pro Natura och Naturcentrum på uppdrag av Lidköpings kommun en lövskogsinventering. Vid inventeringen delades värdena in i fyra naturvärdeklasser där klass 1 och 2 håller höga naturvärden. På Kållandsö finns det 4 stycken klass 1 objekt och 22 stycken klass 2 objekt.

Problem

- De naturvärden som är knutna till eklandskapet har skapats i ett hävdpåverkat landskap. En minskad lönsamhet i jordbruket med lägre djurtätheter som följd innebär att flera ekmiljöer med höga naturvärden hotas av igenväxning. Frihuggningar av grova ekar för att bibehålla naturvärdena görs idag endast i begränsad omfattning.
- Gammaleksmiljöerna som finns på Kållandsö är fragmenterade och biotoperna ofta små. Därför måste de hänsynskrävande arterna kunna förflytta sig mellan de lämpliga biotoperna. Detta ställer i sin tur krav på det omgivande produktionslandskapet, dels på trädslagsval men också på den generella hänsynen i samband med skogliga åtgärder.
- Skärgårdsskogarna är inte lika skötselkrävande som ekmiljöerna. Värdena bevaras snarare genom fri utveckling eller små selektiva skötselåtgärder. I de skärgårdsskogar som håller höga naturvärden är ett rationellt skogsbruk svårt att förena med bevarande av naturvärdena.
- På Kållandsö har flera naturinventeringar utförts t.ex. nyckelbiotopsinventeringen och lövskogsinventeringen. Om enskilda organismgrupper finns det dock bristande kunskapsunderlag. Särskilt gäller detta för insekter och specifikt för bark- och vedinsekter.

Möjligheter

- Naturvårdande skötsel är ofta en förutsättning för att bevara naturvärdena i eklandskapet. I miljöer som nyligen betats bör hävden återupptas och frihuggningar vid behov utföras. I områden där det gått lång tid sedan hävden upphörde har naturvärdena ofta ändrats till en mer fuktighetskrävande karaktär. I dessa miljöer bör inte en tillbakagång till betesmark ske utan endast selektiva åtgärder i form av frihuggningar. Vid frihuggningar är det viktigt att inte bara frihugga dagens gammalekar utan även de som ska bli framtidens gammalekar.
- En god generell hänsyn i skogsbruket ger möjlighet att binda samman fragmenterade områden, därför är en prioritering av hänsynen till mer landskapspecifika krav önskvärd. På Kållandsö är det viktigt att styra den generella hänsynen till tall- och lövträd, specifikt ek. Frihuggningar av ekar i samband med skogliga åtgärder är också önskvärda.

- Värdefulla skogsmiljöer (värdekärnor) bör få ett långsiktigt skydd genom frivilligt bevarande eller beslut om biotopskydd, naturvårdsavtal eller naturreservat. En framgångsfaktor är att arbeta med flera olika skyddsformer och att se markägarnas frivilliga bevarande som en viktig pusselbit i bevarandearbetet.
- En inventering av bark- och vedinsekter speciellt i ekmiljöerna, kan komplettera de befintliga naturvärdesinventeringar och den pågående inventeringen av grova träd. Tillsammans skulle detta ge ett mycket bra kunskapsunderlag för rådgivning till markägare, planering av skötselinsatser men också vid planering av nya vägar och bostäder.
- Lyckas man bevara och utveckla de höga skogliga naturvärdena som finns på Kållandsö är detta ett steg mot att nå miljömålet Levande Skogar.

Finansiering

- Inom ramen för det kommande Landsbygdsprogrammet finns möjlighet att finansiera skötselåtgärder som främjar natur-, kultur- eller rekreationsvärden i skogen. En förutsättning för att få stödet är att det finns en målklassad skogsbruksplan.
- Skogsstyrelsens NOKÅS (stöd till natur- och kulturmiljövårdsåtgärder i skogen)-stöd ges för att berika skogsmiljön genom aktiva åtgärder som bidrar till att bevara, restaurera och återskapa värdefulla natur- och kulturmiljöer.

Åtgärdsförslag

- För en dialog med skogsbruket och markägare så att naturhänsyn i form av frivilliga avsättningar och generell hänsyn prioriteras till tall och löv specifikt ek. (*Skogsstyrelsen*)
- Genomför en inventering av bark- och vedinsekter i ekmiljöer. (*Kommunen, Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen*)
- Stimulera skötsel av naturvärden genom rådgivning och ekonomiskt stöd till markägare. (*Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen*)
- Ge skyddade områden naturvårdande skötsel så att naturvärdena bibehålls och utvecklas. (*Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen, Kommunen*)
- Stimulera dialog och samverkan mellan myndigheter, brukare, markägare och organisationer så att alla kan bidra med sina erfarenheter. (*Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen, kommunen, markägare, LRF, SNF, skogsbruket*)
- Bilda naturreservat på statlig mark i Ekens skärgård *Länsstyrelsen*.
- Intensifiera bevarandet av befintliga värdekärnor med frivilligt bevarande eller statligt skydd enligt Strategi för formellt skydd av skog (*Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen*)

3.5 Jordbruk

Värden

Kållandsö har ett väl bevarat småskaligt odlingslandskap och en stark jordbruks-tradition. Ett småskaligt odlingslandskap bevarar inte bara ett vackert, och kultur-historiskt rikt, landskap utan är också en av de viktigaste förutsättningarna för en bevarad och ökad biologisk mångfald. Jordbruket erbjuder sysselsättning och ut-gör en viktig näring för den bofasta befolkningen.

Kållandsö kan verkligen leva upp till miljömålet ”Ett rikt odlingslandskap”!

Riksintresse

Värden som är speciellt förknippade med Kållandsös jordbruk är bevarandet av det nationellt och regionalt värdefulla odlingslandskapet, ekhagarna och öns strand-ängar. Ett landskap som detta har en stor dragningskraft för turism och friluftsliv. Detta beskrivs i Kållands riksintresse för kulturmiljövård: *Riksintressets karaktär är en småkuperad, mosaikartad terräng med uppodlade lerdalar mellan låga berg-ryggar. Läget intill Vänern har haft en central betydelse för områdets utveckling och varit en förutsättning för kommunikation och möjligheter till försörjning. För-sörjningen har ofta utgjorts av en kombination mellan lantbruk, fiske och fraktfart längs vattenlederna.*

Betesmarkerna

Betesmarkerna på Kållandsö har mycket höga värden. Betesmarker har en hög biologisk mångfald och många hotade växter och djur är beroende av dessa marker. Flera av betesmarkerna har även höga kulturvärden. Dessa kulturspår sköts och synliggörs av betesdjuren. (Se Ängs- och betesinventeringen. www.sjv.se/tuva)

Ekhagarna

Eken är sedan Magnus Gabriel de la Gardies tid ett kännetecken för Kållandsö. Ekhagar är mycket värdefulla för den biologiska mångfalden. Speciellt är gamla och döda ekar värdefulla – på en gammal ek kan det leva 1000 arter. Ekar är därför en förutsättning för att bevara mångfalden på Kållandsö. Idag finns flera fina ek-områden och ett stort antal andra områden som kan få än högre värden.



Höst i hagen. Foto: Karin Olsson.

Strandängar

Strandängar en betesmarkstyp som har minskat kraftigt i Sverige. Kållandsö har både en stor andel av dessa marker och en geografiskt intressant placering för dessa. Öppna strandängar är en mycket artrik miljö som hyser många sällsynta och hotade växter och djur. Strandbräsman, grönskäran och klockgentiana är exempel på växter som behöver blöta dyiga stränder för att gro och de gynnas av bete och varierat vattenstånd. Vattenområdet mellan strandängen och vassbältet kallas för blå bård och är av stort värde för många fåglar, insekter och groddjur. Den blå bården fungerar som en ”barnkammare” för många fiskarter. I det varma och insektsrika vattnet utvecklas ynglen snabbt. För att den blå bården inte ska växa igenkrävs att strandängen betas eller slås. Kållandsö är beläget längs ett flyttsträck för fåglar. Detta innebär att strandängarna på Kållandsö har extra höga värden då dessa erbjuder en utmärkt provianteringsplats för en stor mängd fåglar.

Historiskt sett har Kållandsö haft stora arealer fuktigare marker som sköts som äng och betesmark.

Problem

- Ett allmänt hot mot jordbruket idag är bristande lönsamhet. Detta gäller i synnerhet de småskaliga jordbruket som till största del präglar Kållandsö.
- Ökad konkurrens och förlorade stordriftsfördelar gör att jordbruket på Kållandsö är beroende av fler inkomstkällor och ett effektivt nyttjande av de ersättningsmedel och projektmedel som kommer från Jordbruksverket och EU. Nedläggning av jordbruk, eller delar av jordbruk, är ett mycket stort hot mot Kållandsös småskaliga och artrika odlingslandskap.
- Speciellt känsliga för denna trend är betesmarkerna och strandängarna. Betesdjuren är ofta det som först försvinner och följaktligen är flera delar av ön hotade av igenväxning. Igenväxningen är inte bara ett stort hot mot den biologiska mångfalden utan också i högsta grad ett hot mot det småskaliga odlingslandskapet.
- Även på gårdar där det finns djur kan det vara problem med betet om antalet djur inte räcker för att klara av att beta markerna tillräckligt.

Möjligheter

- Den tiden då en gård kunde klara sig på 15 mjölkkor är förbi. Idag krävs ofta att småskaliga jordbruk diversifierar sig så att företaget har fler ben att stå på. Dessa ben kan bestå i att lantbrukare jobbar med småskalig livsmedelsförädling, nischprodukter, övrigt förvärvsarbete eller kompletterar med övrigt entreprenörskap. Grundtanken är att vårda ett vackert och rikt landskap, marknadsföra det och få en ökad lönsamhet på de servicetjänster som krävs.
- Kållandsö har stora friluftsliv- och turismtillgångar som kan utvecklas. Det intressanta odlingslandskapet är i sig en attraktion. I bästa fall kan alltså det särpräglade odlingslandskapet leda till att fler jordbruk kan fortgå och därmed bevara landskapet.
- På Kållandsö finns goda och naturliga tillgångar att utveckla. Strandängarna och skärgårdens öar är mycket intressanta och viktiga fågellokalerna och med deras utveckling så finns möjligheter att marknadsföra dem för fågelintresserade och erbjuda utsiktsplatser, guidade turer, övernattnings- och liknade. Se mer under *Friluftsliv/Turism*.

- Skötsel av de igenväxande hagmarkerna kan delvis finansieras genom de skötselmedel som finns tillgängliga från Jordbruksverket. Det finns pengar både för att sköta, restaurera och marknadsföra dessa marker. Dessa medel kan användas i större utsträckning på ön än vad som görs idag.
- Hästnäringen är på frammarsch i hela landet. På Kållandsö saknas idag en ridanläggning samt möjligheten att hyra hästar. Detta är en möjlig näring att kombinera med ridleder, skötsel av betesmarker och åkrar.
- Tack vare den obegränsade tillgången på vatten och det milda klimatet är förutsättningarna för bi-, frukt-, bär- och grönsaksodling är ovanligt goda på Kållandsö. Det betyder att mogna primörer som knippgrönsaker, blomkål och sallat, rabarber, sparris, jordgubbar, bigarråer, tidiga äpplen och plommon får bra konkurrensläge. Vidare skulle grödor med lång växtsäsong, till exempel vindruvor, taggfria björnbär och päron kunna odlas. På sikt kan även valnötter, aprikos och persika introduceras på ön.
- Där till kommer en stor marknad inom turismen. Odlingsturism i samband med grödor som ingen förväntar sig i Sverige skulle kunna ge kompensation för den lägre skörden på Kållandsö jämfört med Sydeuropa.
- Utveckla en marknad för exklusiva grödor till restaurangerna, till exempel kronärtskocka, bordsdruvor och meloner - produkter, som tidigare fanns på Läckö kungsgård. För skörd i turistsäsongen skulle det räcka med enkla plasttunnlar. Vid placering av dessa plasttunnlar är det viktigt att ta hänsyn till landskapsbilden.

Åtgärdsförslag

- Skapa köttproducentförening och marknadsför lokalt producerat kött (*lokal entreprenör*)
- Satsa på bi-, frukt-, bär- och grönsaksodling och lokal förädling av dessa. (*lokal entreprenör*).



Kor på väg. Foto: Karin Olsson.

4. Spridningsvägar

Vid all fysisk planering är det viktigt med ett landskapsperspektiv. Problemet med detta är att begreppet "landskap" har olika betydelse och skala beroende vilken infallsvinkel man har. Ett landskap för en fjäril kan vara en bondgård medan ett landskap för en fågel kan vara Europa. Båda arterna behöver vissa förutsättningar för att överleva och klara sig i "sitt" landskap. Många fjärilar klarar inte att flyga över en åker eller i en skog. För att en fjäril ska klara sig kan ett åkerbryn eller en vägkant vara helt avgörande för överlevnaden. För en vadarfågel kan ett stråk av strandbeten längs en flygsträcka vara avgörande för att energin ska räcka fram till målet.

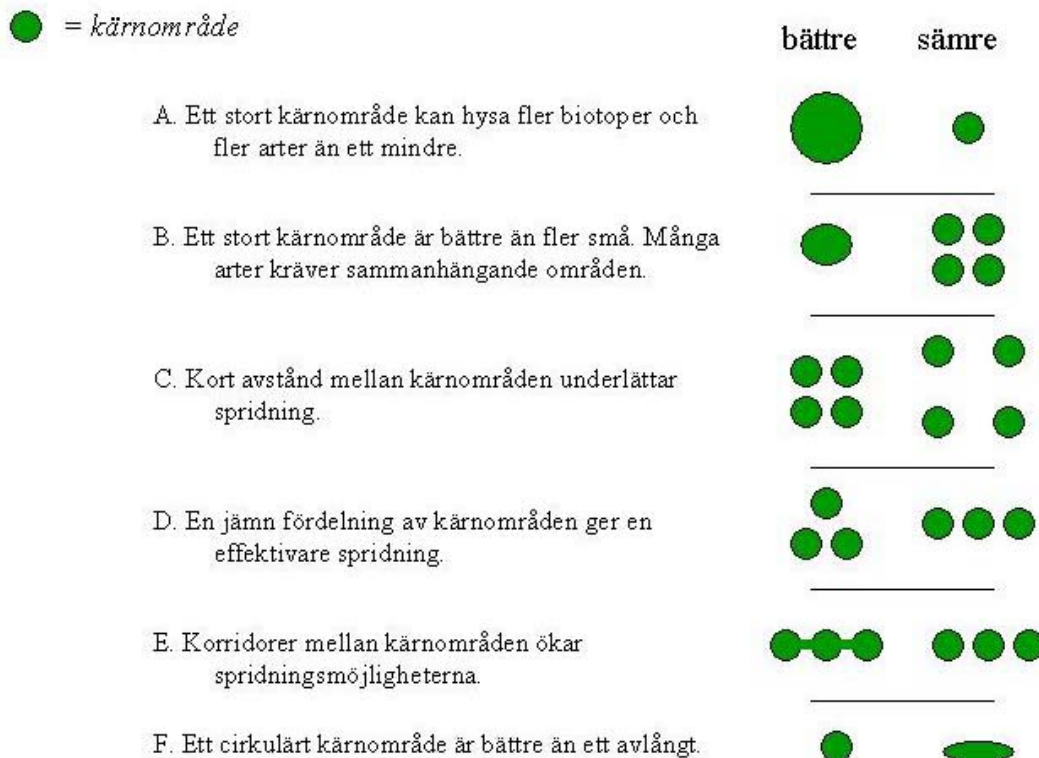
Spridningsvägar

Viktiga miljöer som bevarar sammanhang i landskapet kallas spridningsvägar. Både en vägkant och en samling strandbeten kan vara exempel på det. För att sköta och nyttja ett landskap på bästa sätt är det därför viktigt att man bevarar dessa sammanhang.

Biologisk rikedom

En splittring av miljöer leder till att den biologiska rikedomen i området minskar. Många arter av djur och växter anpassar sig precis till den miljö de lever i. Det kan ske på så lokal nivå att det är möjligt att det finns en speciell Kållandsövariant av flera arter. Det behöver inte vara så att det syns direkt men generna är anpassade just till detta område. Genom att försämra miljöerna för dessa arter så utarmas den genetiska mångfalden i området. I sämsta fall dör arter helt ut och då påverkas även mångfalden på artnivå.

Illustration av splittring och spridningsvägar.



Eklandskapet som exempel

Kållandsö har stora biologiska rikedomar. En av de mest utmärkande miljöerna på Kållandsö är eklandskapet. De ekar som får växa upp under bra förutsättningar kan bli upp mot 1000 år gamla, ju större och äldre de blir desto rikare mångfald hyser de. Eftersom ekar blir så gamla är det många arter som trivs på ek som är dåliga på att sprida sig. Därför är det extra viktigt att tänka på att det finns naturliga spridningsvägar mellan ekhagar. Vissa arter sprider sig maximalt 800 meter och därför kan enstaka ekar mellan två ekområden vara helt nödvändiga för den biologiska rikedomen. Ett mycket större problem för eklandskapet på Kållandsö är att många ekar konkurreras ut av andra träd. Därför bör skötsel med betesdjur i ekhagar och manuella friställningsåtgärder i skogsmiljöer prioriteras.



Gamla ekar. Foto: Kristina Thuresson.

Splittring i tid, storlek och form.

Då ekar kan nå en så aktningvärd ålder så kan även en splittring av eklandskapet ske i tiden. Med detta menas att även om det finns flera ekar som är gamla och har höga värden så kan dessa värden vara hotade om det inte finns yngre ekar som erbjuder nytt livsutrymme när de äldre försvinner. Detta medför också att om ett område är litet med ett fåtal värdefulla ekar så är det känsligare än ett stort område som har utrymme för nya ekar. Det lilla området är alltså mer beroende av att det finns spridningsvägar till äldre träd.

Tankar för planering

För att bevara mångfalden på Kållandsö är det viktigt att se till helheten. Ett praktiskt exempel på detta kan vara att bevara ett stråk av grönska mellan två skogsmiljöer om man bygger ett nytt villaområde. Om man inte bevarar dessa spridningsvägar i landskapet skapas en splittring av landskapet. På liknande sätt fungerar vägkanter, stenvägar, skogsbryn och andra linjära element i landskapet. Därför bör dessa värnas vid all planering.

5. Hänsyns- och skyddsregler

Här beskrivs kortfattat vilka formella skyddsformer det finns för att skydda och värna det rika och levande landskapet på Kållandsö.

- ✓ Miljöbalken (1998:808, MB) och kulturmiljölagen (1988:950, KML) är de lagar som tydligast inriktar sig på skydd av natur och kulturlandskap.
- ✓ Med stöd av miljöbalkens 3 och 4 kap. utpekar regering och statliga centrala myndigheter statliga anspråk angående hushållningen med mark och vatten så kallade riksintressen.. Dessa kan utpekade för bevarande eller exploatering och förutses tillgodoses genom planering, där förankringen i de kommunala översiktplanerna har central betydelse. Ett riksintresse innebär inte några formella förbud utan skall beaktas i beslut om mark och vatten enligt alla till miljöbalken knutna lagar. I sådana beslut skall bedömningen göras om riksintresset påtagligt skadas. Påtaglig skada är inte ett enhetligt begrepp utan är en frågeställning som utvecklas med åren och genom rättspraxis.
- ✓ Miljöbalken innehåller även skydd för områden i form av nationalparker, naturreservat, Natura 2000, kulturresevat, naturminnen, generella biotopskydd, biotopskyddsområden, djur- och växtskyddsområden, strandskydd, miljöskyddsområden och vattenskyddsområden. I sådana områden kan detaljerade bestämmelser utformas för vad man får och inte får göra. Om länsstyrelsen bildar ett naturreservat på privat mark har markägaren rätt till ersättning för det intrång som naturreservatet innebär. Detsamma gäller om Skogsstyrelsen fattar beslut om biotopskydd. I ett Natura 2000 område får markägarna dock inte någon ersättning. Ska ersättning betalas ut måste naturreservat bildas. I områden som omfattas av naturreservat eller Natura 2000 har staten möjlighet att bekosta satsningar på friluftslivet. Det bör då finnas en förankrad plan för de åtgärder som planeras.
- ✓ Kulturminneslagen är en starkt lagstiftning när det gäller fornlämningar beträffande byggnader skyddar den enbart utpekade byggnadsminnen.
- ✓ Plan- och bygglagen, (1987:10 PBL) ger förutsättningar att genom översiktplanen ange riktlinjer främst den fysiska utvecklingen av kommunen. Här kan kommunen redovisa sin tolkning av statliga anspråk exempelvis riksintressen samt hur allmänna och enskilda intressen skall beaktas. Inte minst kan kommunen redovisa var man vill att ny bebyggelsen skall ligga. Kommunen kan även välja att i en fördjupning av översiktsplanen redovisa ett område mer detaljerat eller redovisa ett särskilt tema (exempelvis vindbruksplan) för hela kommunen. Med områdesbestämmelser kan bygglovspliktens omfattning och utseende regleras. I detaljplaner kan man i detalj styra byggnaders läge utformning och användning.

6. Tabell över föreslagna åtgärder

För att bättre åskådliggöra de åtgärder som framkommit i projektet och prioritering mellan dessa finns denna tabell. Mer information finns under respektive avsnitt i rapporten. För att lättare hitta mer information står avsnittets nummer innan åtgärden. Står det 3.4 så hittar du mer information under avsnitt 3.4 Skogsbruk. *En stor del av åtgärderna förutsätter att de förankras väl med markägarna.*

Prioriterade åtgärder	Aktör	Källa
3.1 Avtal med markägare för att nyttja vägar och anlägga parkeringsplatser.	Kommun	föreningarna, studiecirkel arbetsgruppen
3.1 Iordningställa, skylta och informera om vandrings-, cykel- och ridleder. <ul style="list-style-type: none"> ✓ Informera om vandringsleden utmed sjökanten vid Läckö slott. ✓ Områdena på västsidan från Flarken till Klitt och upp mot Naven är lämpliga för natur- och kulturstig ✓ Området mitt på ön mellan Traneberg, Otterstad och Hörviken är lämpligt för vandrings- och cykelleder. ✓ Lövhörnet är lämpligt som vandringsområde. 	Kommun, förening, markägare	föreningarna, studiecirkel arbetsgruppen
3.1 Iordningställa flera badplatser. <ul style="list-style-type: none"> • Skapa en allmän badplats vid Spiken samt en vid Skeppstaviken. Lövhörnet och Udden (Frössviken) kan också vara lämpliga badplatser. • Samt klippbad i närheten av Läckö slott, Norrön och Kållandsös västra sidan. 	Kommun, förening, markägare	föreningarna, studiecirkel, arbetsgruppen
3.1 Samordna satsningarna för turismen och skapa en helhet i åtgärderna. Ta fram övergripande information och marknadsföra området.	Kommun, förening	föreningarna, arbetsgruppen
3.1 Bedriva aktiv tillsyn inom strandskyddsområden.	Länsstyrelsen	arbetsgruppen, studiecirkel
3.1 Skapa övernattningsmöjligheter Områden vid Udden, Spiken, Hörviken, Traneberg och Skavudden är möjliga platser för att anlägga stugor/overnattningsmöjligheter.	Kommun, föreningar, lokalentreprenör	föreningarna, arbetsgruppen
3.1 Etablera toaletter och fungerande sopsortering för besöksnäringen.	Kommunen	föreningarna, arbetsgruppen
3.2 Fördjupad översiktsplan med hög detaljnivå	Kommun	arbetsgruppen
3.2 En landskapsanalys av Kållandsö bör upprättas	Kommun	arbetsgruppen
3.2 Bedriva aktiv tillsyn av bygglovfrågor	Kommun	arbetsgruppen, studiecirkel
3.3 Tillsyn av avlopp	Kommun	arbetsgruppen
3.3 Röjning av vass	Kommun, markägare	arbetsgruppen
3.3 Utöka det kulturhistoriska riksintresset med Ullersund och vattenanknutna områden för att bevara värdena.	Länsstyrelsen Kommun, Riksantikvarieämbetet	studiecirkel, arbetsgruppen
3.4 Intensifiera bevarandet av befintliga värdekärnor med frivilligt bevarande eller statligt skydd enligt "Strategi för formellt skydd av skog"	Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen	arbetsgruppen
3.5 Satsa på lokalt producerade och förädlade varor. <ul style="list-style-type: none"> ✓ Satsa på frukt, bär, bi- och grönsaksodling och lokal förädling av dessa. ✓ Skapa köttproducentförening och marknadsför lokalt producerat kött 	LRF, Lokala företagare, Länsstyrelsen	arbetsgruppen
Utveckla kollektivtrafiken	Kommun	studiecirkel
Utveckla ekoturismen	Föreningar, lokala entreprenörer	föreningarna

Åtgärder	Aktör	Källa
3.1 Restaurera fornlämningsmiljöer i Kållandsös skärgård genom röjning samt marknadsföra dessa.	Kommun, Länsstyrelsen	arbetsgruppen
3.1 Skylta till och skapa p-platser vid attraktiva besöksmål. <ul style="list-style-type: none"> ✓ Göra fler parkeringsplatser vid Skavens fritidshusområde (som bl.a. är ett fint område promenader). ✓ Tillgängliggör området vid Lustholmen, så det inbjuder till besök. 	Kommunen, markägare	föreningarna, arbetsgruppen
3.1 Skapa överfart över Ullersund mellan Öboängen och Sunnerby Backa.	Kommun, lokal entreprenör	studiecirkel, arbetsgruppen
3.1 Kartlägga och utveckla naturhamnar, bryggor samt iläggingsplatser för båtar och kanoter.	Kommun, förening	föreningarna, arbetsgruppen
3.1 Bygga naturum och bilda naturreservat/ i Ekens skärgård för att säkerställa värdena och göra riktade satsningar på friluftslivet.	Fastighetsverket, Länsstyrelsen m.fl.	arbetsgruppen
3.1 Utveckla Stora Eken till ett centrum för friluftsliv.	Länsstyrelsen, markägare, lokal entreprenör	arbetsgruppen
3.3 Se över föreskrifter om hastighetsbegränsningar i Väneren. <ul style="list-style-type: none"> ✓ Översyn vid revidering av befintliga och förslag om nya naturreservat. ✓ Inför en hastighetsbegränsning, 4 knop, mellan småbåts hamnen vid Djurgårdsudde och Ullersbro. ✓ Informationsinsatser om båtbuller. 	Länsstyrelsen, Vänerens vatten-vårdsförbund, Sjöfartsverket	föreningarna, arbetsgruppen
3.3 Informationsinsatser kring allemansrätten.	Kommun, Länsstyrelsen	arbetsgruppen
3.3 Informationsinsatser kring muddring och näringsläckage.	Kommun, Länsstyrelsen	arbetsgruppen
3.3 Skapande av våtmarker, till exempel Bysjön	Kommun, Markägare	arbetsgruppen
3.3 Adoption av fågelskär	Länsstyrelsen	arbetsgruppen
3.3 Inventera invallningsföretagens läge och skick.	Länsstyrelsen	arbetsgruppen
3.4 Föra en dialog med skogsbruket och markägare så att naturhänsyn i form av frivilligt bevarande och generell hänsyn prioriteras till tall och löv, specifikt ek.	Skogsstyrelsen	arbetsgruppen
3.4 Genomförande av en inventering av bark- och vedinsekter i ekmiljöerna.	Kommun, Skogsstyrelsen, Länsstyrelsen	arbetsgruppen
3.4 Stimulera skötsel av naturvärden genom rådgivning och ekonomiskt stöd till markägare.	Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen	arbetsgruppen
Utreda och förbättra framkomligheten på vägnäten med beaktande av dess kulturhistoriska värden.	Kommun, Vägverket	studiecirkel
Fördjupa vattenleden mellan Naven och Järna, samt fördjupa hamnen vid Läckö.	Föreningar	föreningarna
Återställa och bygga krakar tillgängliga för allmänheten.	Föreningar, markägare	studiecirkel, arbetsgruppen
Skapa möjligheter att köpa drivmedel på ön	Föreningar	studiecirkel
Ordna turbåt för bad i skärgården	Föreningar	studiecirkel

Källor: 1) Föreningssundersökningen, 2) Studiecirkel bebyggelse, 3) arbetsgruppen.

7. Finansiering

Att föreslå åtgärder är bra men att komma med förslag om finansiering kan vara än bättre. Många av de åtgärder som föreslås i detta underlag borde kunna finansieras inom Sveriges nya landsbygdsprogram. Det kan ske genom projekt- och företagsansökningar. Det kan också ske genom bildandet av ett Leaderområde och på det sättet förverkliga flera av åtgärderna. Nytt för i år är att landsbygdsprogrammets pengar även kan användas för skogliga åtgärder. Det är möjligt att finansiera åtgärder som främjar natur-, kultur- eller rekreationsvärden i skogen. Utöver denna pott med pengar finns även NOKÅS-stödet som ges för att berika skogsmiljön genom aktiva åtgärder som bidrar till att bevara, restaurera och återskapa värdefulla natur- och kulturmiljöer. Inom naturvårdsområdet Kållands skärgårdar kan det finnas möjlighet till viss finansiering av Naturvårdsverket/Länsstyrelsen. Många av åtgärderna, som t.ex. bevakning och tillsyn, sker genom kommunens och Länsstyrelsens arbete redan idag.

8. Landskapsanalys

Landskapet är ett resultat av samspelet mellan en plats naturgivna förutsättningar och människans närvaro genom historien. Idag finns inga allmänt antagna metoder för hur landskapet kan analyseras. I arbetet med landskapsstrategin för Kållandsö har därför ett försök gjorts för att hitta en arbetsmodell som ska kunna användas för att analysera och värdera landskapets kvalitéer och brister samt ge förslag till utvecklingsmöjligheter. I analysen ska sammanvägningar göras på en relativt detaljerad nivå.

Syftet med analysen

Vid en landskapsanalys är det viktigt att ha målet med arbetet klart för sig för att kunna göra rätt typ av analys. Vi har valt att arbeta med två exempelområden där syftet har varit att göra landskapets mer lättläst för besökarna samt att skydda de landskapliga värdena vid exploatering. I arbetet har vi också tittat på vilka möjligheter och brister det finns för rekreation och friluftsliv. Avsikten har varit att möjliggöra utveckling på ett sätt som tar tillvara Kållandsös unika landskapskaraktär. Arbetet utgår främst från landskapets visuella kvalitéer.

Underlag till en fördjupad översiktsplan

Tanken är att det i en framtid bör göras en landskapsanalys delområde för delområde. Detta arbete kan sedan ligga som underlag till den fördjupade översiktsplanen. I ett rikt odlingslandskap med stark kulturhistoria måste landskapsanalysen utgå från det befintliga landskapets olika element. Vilka landskapselement är viktiga att bevara, vilka bör förstärkas och vilka kan undvaras är frågor som analysen bör besvara. Landskapsanalyser behöver bara göras för områden med komplexa strukturer, olika bevarandevärden eller med ett tydligt exploateringstryck.

Arbetsmodellen

Arbetsmodellen delar upp landskapsanalysen i tre delar. Dessa beskrivs kort nedan:

Beskrivning av området

För varje landskapsrum görs en beskrivning av dess visuella värden. Här redogörs för landskapets uppbyggnad och innehåll. De delar som beskrivs är landskapsbild, bebyggelse, bruk samt friluftslivet, se vidare tabell. På en kartbild görs en avgränsning av det landskapsrum som beskrivs.

Värdering av området

En bedömning av de landskapliga värden som finns i området görs samt vilka brister som finns utifrån det angivna syftet med analysen.

Utvecklingsmöjligheter

Landskapsanalysen beskriver också vilka utvecklingsmöjligheter som finns om landskapets natur- och kulturvärden samverkar. Vad kan göras för att landskapsanalysens syften ska uppnås? Tål området ny bebyggelse eller anläggningar? Hur bör och kan driften av landskapet förändras för att synliggöra öns historia samt bevara dess biologiska värden? Vad krävs för åtgärder för att landskapets frilufts- och rekreationsvärden fullt ut ska kunna tas tillvara och utvecklas?

Arbetets begränsningar

Arbetsmodellen och de områden som på försök analyserats har enbart processats i arbetsgruppen och ska därför enbart betraktas som ett försök att finna en metod att beskriva, värdera och utveckla landskapet. Metoden kan användas vid nyexploatering eller vid utveckling av områdets turistiska värden. För att landskapsanalysen ska ha ett värde ska givetvis brukare, fastighetsägare och boende på ön involveras för att en ta fram en heltäckande analys med genomförbara utvecklingsförslag. Modell bifogas i bilaga 2.

9. Framtiden

Tanken med detta projekt har varit att starta en process för att hitta gemensamma och hållbara lösningar. Sådana lösningar kommer inte på en gång utan måste förankras och bli något av en genomgående anda hos alla som bor och verkar på Kållandsö. Projektet bör ses som en start på denna process. I detta dokument finns en grund till fortsatt arbete bestående av lokalbefolkningens synpunkter, förslag på arbetsmodeller, tankesätt och direkta åtgärder i linje med utvecklingen mot ett hållbart nyttjande och utvecklande av Kållandsös värden.

Med en tydlig strategi för Kållandsös utveckling, en bra landskapanalys, en naturvärdesbedömning och hänsyn till de allmänna behoven, bör en bra och vägledande fördjupning av översiktplanen vara möjlig att ta fram, i samverkan med boende och verksamma på Kållandsö.

Genom att sammanväga både bevarande- och exploateringsintressena och att på lokalnivå analysera varje delområdes förutsättningar och göra prioriteringar mellan delområdena bör långsiktigt hållbara lösningar kunna nås. En god lokal förankring med föreningar och enskilda samt tillvaratagande av de processer som startats upp inom övriga delprojekt för regional landskapstrategi samt biosfärprojektet Vänerskärgården med Kinnekulle är viktig. Processen med bred delaktighet är viktig för att uppnå långsiktigt hållbara lösningar. Att uppteckna lokalbefolkningens kunskap och åsikter om ön via studiecirkel liknande den studiecirkel som gjort om bebyggelsen är ett bra stöd i den fortsatta lokala dialogen.

Nyckelbegrepp i detta projekt har varit en gemensam kunskapsgrund, helhetstänkande och lokal förankring. Till viss del har projektet lyckats med detta men för att hitta bra lösningar, nu och i framtiden, behöver dessa begrepp ständigt vara med i arbetet rörande Kållandsö.

Bilagor

1. Svar från föreningslivet, 2 kartor + originalhandlingar
2. Modellområde för landskapsanalys
3. Studiecirkelrapport
4. Karta över riksintressen
5. Karta över regler och bestämmelser

Rapporter inom pilotprojektet *Regional landskapsstrategi för Vänerskärgården med Kinnekulle*.

2007:65 Kållandsö - ett rikt och levande landskap

2007:68 Bullermätningar i Vänerskärgården vid Kållandsö och Hovden

2007:69 Åtgärdsidéer för några sandstränder och strandängar

2007:70 Hållbart resande för besöksnäringen

2007:73 Ekoturistdestination Vänerskärgården med Kinnekulle 2012

2007:83 Skötsel av fågelskär i Vänern - Skötselobjekt och skötselråd för Götene, Lidköpings och Mariestads kommun

2007:84 Bebyggelsestudier på Kållandsö - Studiecirkeln som metod för utvärdering och beskrivning av kulturhistoriska värden

2007:85 Bebyggelsestudier på Kinnekulle - Studiecirkeln som metod för utvärdering och beskrivning av kulturhistoriska värden



LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

www.o.lst.se

